MARS *et* HISTORIA

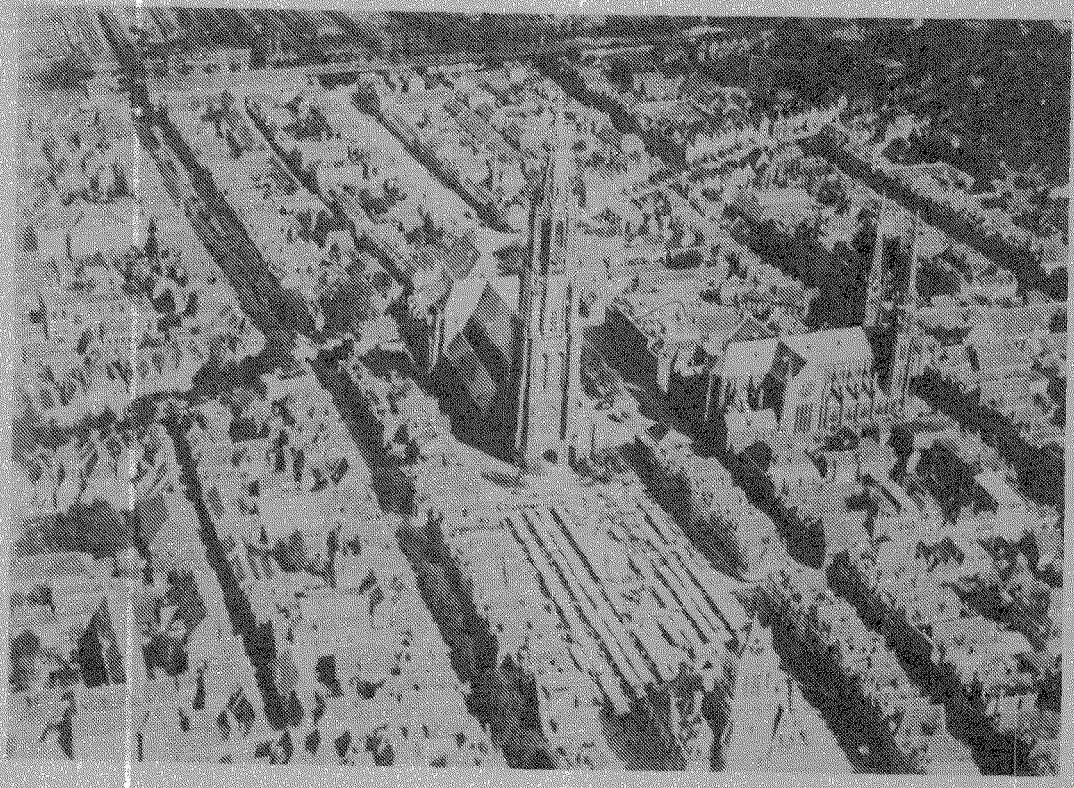

21e Jaargang nummer 2 - maart/april 1987

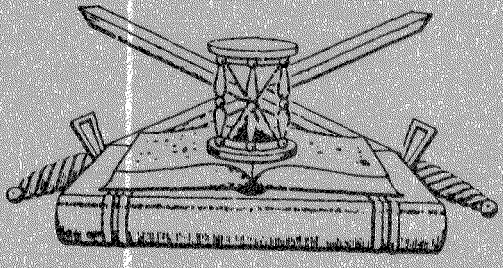

ORGAAN
van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie. Opgericht 20 augustus 1966. Verschijnt 6 x per jaar.

Beschermheer: Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden.

SAMENSTELLING VAN HET BESTUUR:
Voorzitter: H. Muller, **Vice-Voorzitter:** F.J. van Lier, **1e Secretaris:** Mevr. P.H.Th. Dumon, **Penningmeester:** drs. J.A. Bom, **2e Secretaris:** E.W. van Popta, **Leden:** Jhr. D.J.H.N. den Beer Poortugael, J. van den Berg, B.C. Cats, H.F. Fabri, B.W. Hopperus Buma, C.N. Nicolas, Mr. Ch.L.M. Schaepman.

ADRESSEN DAGELIJKS BESTUUR:
Voorzitter: Willem III-laan 14, 4835 LB Breda, tel.: 076-653239. **Secretaris:** Aart van der Leeuwlaan 56, 2624 LD Delft, tel.: 015-567564. **Penningmeester:** Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar, tel.: 01751-18624. De contributie bedraagt per jaar min. **f 35,00**, te storten op rek.nr. 65.82.12.125 van de Nederlandsche Middenstandsbank te Wassenaar, t.n.v. de Nederlandse Vereniging van Militaire Historie of op giro **29 40 790** van de N.V.M.H. te Wassenaar.
SAMENSTELLING REDAKTIE-WERK-COMMISSIE: J. van den Berg, E.W. van Popta.
Redaktie-adres: Mgr. Bekkerslaan 151, 2286 CE Rijswijk (Z.H.), tel.: 070-937425.
Ledenadministratie: B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum, telefoon: 02159-13563.

AFDELINGSCORRESPONDENTEN:

(1) 'KRIJGSGESCHIEDENIS, KORPSGESCHIEDENIS KL' olv drs. J.P.C.M. van Hoof, Smaragdhorst 185, 2592 RJ 's-Gravenhage vóór 1813 070-855821
E.H. Brongers, Tascandrialaan 11, 5111 AK Baarle Nassau na 1813
(2) 'TRADITIES EN CEREMONIEEL' olv P. van der Burg, Hoofdstraat 94, 3972 LC Driebergen 03438-17588
(3) 'UNIFORMKUNDE' olv F.A.Th. Smits jr, Wilgendreef 289, 2272 ET Voorburg 070-873961
(4) 'RIDDERORDEN EN ONDERSCHEIDINGEN' olv H.G. Meyer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray 04780-82992
B.W. Wagenaar, Handelstraat 18, 1901 VA Castricum 02518-53084
(5) 'MILITAIRE EMBLEMEN' olv. B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum 02159-13563
C. van Ekeris, Anslostraat 183, 2533 KD 's-Gravenhage 070-886566
(6) 'WAPENS EN MUNITIE' olv J. Lenselink, Oxfordlaan 49, 2314 EB Leiden 071-894012
(7) 'MILITAIRE MUZIEK' olv mr. R.A. Schimmel, de Mildestraat 57, 2596 SW 's-Gravenhage 070-246568
(8) 'OVERZEESE VERSTERKINGSWERKEN MET NEDERLANDSE HISTORIE' olv A.F. Lancker, Secanets 39, 03779 Setla (Alicante), Spanje
(9) 'MARITIEME GESCHIEDENIS' olv M.K. Zaagman, Ds. Van den Boschlaan 225, 2286 PH Rijswijk (Z.H.) 070-946539
(10) 'NAPOLEONTICA' olv. Joh. Schaede, Wouwermanstraat 3III, 1071 LW Amsterdam
(11) 'TWEEDE WERELDOORLOG' olv J.H. Berlemon, J.F. Kennedylaan 70, 2324 EX Leiden
(12) 'MILITAIRE EN CIVIELE MINIATUURFIGUREN' olv. C. Frazer, H. Cleyndertweg 461, 1025 DT Amsterdam 020-368331
(13) 'VAANDELS EN STANDAARDEN' olv Kl. Sierksma. 'Nij Midgaard', Woelwijk 1, 9255 KE Tietjerk
(14) 'EERSTE WERELDOORLOG' olv dr. F. Snapper, Burg. Patijnlaan 136, 2585 BM 's-Gravenhage
(15) 'KONINKLIJKE MARINE' olv L.L. von Münching, Middelweg 85, 2241 AP Wassenaar 01751-10045
(16) 'MILITAIRE GENEALOGIE' olv G. van Zuijdam, Dennenlaan 12, 7313 AM Apeldoorn
(17) 'MILITAIRE FOLKLORE' olv F.W. van Steen, Lion Cachetstraat 2, 3851 ZE Ermelo 03417-51983
(18) 'MILITAIRE VOERTUIGEN EN TANKS' olv M.C. van der Hoog, Surinamestraat 40, 2585 GK 's-Gravenhage 070-634391
J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105 XG Heemstede 023-291324
W. den Dunnen, Hendrik Hamelstraat 58, 2595 VM 's-Gravenhage 070-834659
(19) 'KONINKLIJKE LUCHTMACHT' olv J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda 01820-34283
P.C. Boer, Waterklaver 2, 2804 PN Gouda 01820-35332
(20) 'KNIL' olv. C.A. Heshusius, Van Alkemadelaan 350, flat 316, 2597 AS 's-Gravenhage 070-248495
(21) 'MILITAIRE BIBLIOGRAFIE TIJDSCHRIFTEN' olv J.A. Bartels, Santhorstlaan 50, 2242 BH Wassenaar 01751-12222
(22) 'MILITAIRE GEDENKTEKENS EN MONUMENTEN' olv J. Albarda, Lindenheuvel 12A, 1217 JX Hilversum 035-46815
(23) 'KORPS MARINIERS' olv drs. J. Nuis, Graaf Willem de Oudelaan 187, 1412 AS Naarden 02159-46037

Reeds verschenen nummers kunt U, zolang de voorraad strekt, aanvragen bij de heer J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda.
Losse nummers, inclusief portokosten *f* 6,75, over te maken aan de penningmeester.

MARS *et* HISTORIA

De 'NEDERLANDSE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE MILITAIRE HISTORIE', opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremoniëel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

INHOUD

F.J. van Lier: Militariade
C.A. Heshusius: Uit het dagboek van Luitenant Donck (XXXIV)
H. Ringoir+: Het 3e Regiment Infanterie Menno van Coehoorn
J.H.J. Andriessen: Wereldoorlog I: De ware schuldigen
B.C. Cats, Afdeling militaire emblemen: De mouwemblemen van 41, 42 en 43 Zelfstandige Infanterie Brigade en de omnummering tot resp. F-, G- en H-Brigade

ONS LEDENTAL HEEFT BIJNA DE 450 BEREIKT! BRENGT U HET 450ste LID AAN?!

RICHTLIJNEN VOOR DE INZENDING VAN KOPIJ

1. Tekst

a. Onder de titel: naam auteur met eventuele titel.
b. Kopij typen op A-4 met anderhalve regelafstand.
c. Marge ca. 5 cm.
d. Pagina's bovenaan doorlopend nummeren.
e. Bij latere tussenvoegingen van pagina's nummer van voorgaande pagina gevolgd door letter (a, b, enz.).
f. Spelling: voorkeurspelling (Van Dale/ Woordenlijst Spellingscommissie).
g. Opnieuw typen van een pagina, in geval van veel doorhalingen/wijzigingen/correcties.

2. Illustraties

a. Foto's zwart/wit, glanzend; formaat 9 x 12 of 13 x 18 (ook kleurenfoto's, geen negatieven of dia's).
b. Op de achterzijde vermelden: Mars et Historia/naam auteur/nummer waarmee in de tekst naar de afbeelding wordt verwezen.

3. Inlevering kopij

Redaktieadres: Mgr. Bekkerslaan 151, 2286 CE RIJSWIJK (ZH), tel.: 070-937425.

Bij voorbaat dank voor Uw medewerking.

Op de voorkant:
De prachtige historische stad Delft is het doel van onze Voorjaarsexcursie op vrijdag 29 mei a.s. (Zie elders in dit nummer).

MILITARIADE

Een tweemaandelijkse rubriek vol wetenswaardigheden, met u en voor u verzameld door F.J. van Lier, Herenstraat 9, 4116 BK Buren (Gld).

1. Wat gaan twee maanden toch ijselijk snel om! Voor je er erg in hebt, zit je weer voor de door de redactie bepaalde deadline. Gelukkig komen we voor deze rubriek nooit kopij tekort. Integendeel, u blijft voldoende gegevens voor deze rubriek toesturen en dat doet 'n mens goed.
   Deze keer wil ik speciaal de leden Albarda, Hamakers, Broer, Muller, Dumon en Cats bedanken voor de verleende ondersteuning. Hun bijdragen zijn verwerkt in de nu volgende punten.

2. Uit de vakliteratuur de volgende artikelen, aanbevolen om te lezen en na lezing te bewaren.
   - *'Legerkoerier'*, februari 1987, het artikel *'Noord-Holland is zuinig op zijn vestingwerken'*. Over het behoud van forten en bunkers in die provincie. In dezelfde aflevering een artikel over de eerste Nederlandse tank, de Renault FT-17, die voornamelijk voor proefondernemingen werd gebruikt.
   - *'Ons Leger'*, februari 1987, het artikel *'Van schuttersgilde tot KNATRES'*. Het Korps Nationale Reserve (KNATRES) bestaat in 1988 veertig jaren. De schrijver besteedt daar enige aandacht aan en geeft vervolgens aanbevelingen om tot verbetering van het functioneren te komen.
     In hetzelfde nummer verscheen onder militaire curiosa de 54e (!) aflevering van de hand van ons medelid Verhoeff over *'Bomen met een militaire geschiedenis'*.
   - *'Militaria Belgica'*, 1986, bevat een alleraardigst artikel over cantinières (marketensters) onder de titel *'Des cantinières d'hier aux volontaires féminins d'aujourd'hui ou l'armée au féminin'*, interessant voor degenen, die belang stellen in de positie van de vrouw in het leger.
   - *'Zeitschrift für Heereskunde'*, jan./febr. 1987 laat in woord en beeld de uniformering tot in details zien van een Duitse Infanterie-officier in 1939. Leerzaam voor allen, die de uniform van de Duitse invallers in 1940 beter willen leren kennen.
   - *'La Figurine'*, 3de trimester 1986, bevat een voortreffelijk geïllustreerd artikel over *'Bannières-Etendards-Guidons du XVe siècle'*. Goede documentatie voor de liefhebbers van bannistiek.
   - *'Contact'*, officieel orgaan van de Stichting handhaving traditie vrouwelijke militairen KL, publiceert al vanaf nr. 2-1986 een serie artikelen over het ontstaan van het Vrijwillig Vrouwen Hulp-Korps (VHK) en de verdere geschiedenis van dat korps.

3. Vanaf 1 april 1987 tot ongeveer half februari 1988 zal de Historische Verzameling Infanterie Schietkamp Harskamp wegens verhuizing en herinrichting gesloten zijn.
   Tot 1 april kunt u de tentoonstelling *'Leven tussen dorp en schietkamp'* nog gaan bekijken in het huidige onderkomen op het ISK. Die expositie geeft een beeld van ontstaan, ontwikkeling en het leven op het schietkamp en in het dorp. Geopend van maandag tot donderdag, telkens van 13.00 - 16.00 uur. De toegang is gratis.

4. In april a.s. gaat van de hand van een officier van de Feldjäger, Karlheinz Bockle een boek verschijen onder de titel *'Feldgendarmen, Feldjäger, Militärpoli-*

zisten'. In dit boek worden ontstaan en geschiedenis tot op heden van militaire politie-eenheden behandeld. Natuurlijk met de nadruk op wat Duitsland op dit gebied kende en nog kent. Maar b.v. ook een hoofdstuk over de geallieerde MP-eenheden in de Bondsrepubliek Duitsland. Het boek bevat 232 bladzijden, 33 afbeeldingen (foto's en tekeningen) en wordt uitgegeven bij Motorbuch Verlag onder ISBN 3-613-01143-3. De prijs zal rond de DM 42,- komen te liggen.

5. Zij, die militaire penningen, medailles e.d. verzamelen hebben er sinds 1982 een begerenswaardig object bij. Het is de Militaire Spectator Legpenning, ingesteld bij gelegenheid van het 150-jarig bestaan van dat blad door de Koninklijke vereniging ter beoefening van de krijgswetenschap op 29 januari 1982. De penning is bedoeld om het schrijven over defensie-aangelegenheden te stimuleren. Vorig jaar werd ze toegekend aan Gmaj. Inf. b.d. L.P. van Oppen. Zie afbeelding.

6. Bij de uitgeverij Lavauzelle te Parijs verscheen een werkelijk prachtig boek over de Russische keizerlijke garde onder de titel *'La Garde Impériale Russe 1896-1914'*. Het werd geschreven door Patrick de Gmeline en Gerard Gorokoff en bevat maar liefst 500 afbeeldingen, waarvan vele in kleur. Voor de uniformkundigen onder ons een *'Leckerbissen'!* De prijs van dit groot formaat boek met 352 bladzijden bedraagt FF 499,- plus verzendkosten.

7. Misschien dat de jongere leden bij onze vereniging onderstaande grapjes niet kennen. In dat geval is het wellicht aardig om het vast te leggen.
   - Tijdens WO II werd de weg Utrecht-Duitse grens aangelegd. Daar iedereen hoopte, dat dit de vluchtweg van de Duitse bezetters zou worden, kreeg deze weg de bijnaam *'het hazenpad'*.
   - Tijdens WO II vuurden de Duitsers V 1 en V 2 raketten af. Zo ook vanuit de omgeving van Den Bosch. Die dingen deden het vaak niet goed en vielen dan terug in de eigen omgeving, dit tot groot verdriet van de bewoners ter plaatse. Om het gevaar af te wenden zei men dan een gebedje, dat luidde: *'Onze lieve Vrouwke, geef 'm nog een douwke.*
     Houd 'm in de lucht, al was 't maar tot Vught.'

8. Bij Soldier Print Society, 6-8 Marine Place, Worthing BN 11 3 DW England, zijn sets kleuren-prentbriefkaarten te koop. Zo zag ik in een recente catalogus aangekondigd:
   - de tweede set van 6 kaarten van de Pompadour Gallery met uniformen van militaire eenheden uit Essex, prijs £ 1,75;
   - de derde, vierde en vijfde set kaarten van Alexandra Baker met diverse uniformafbeeldingen, prijs per set £ 1,25.
     Ze zijn ook te bestellen via de Fa. De Weerd in Apeldoorn.

9. Ook Dordrecht gaat een *'oorlogsmuseum'* krijgen. Het zal gevestigd worden in het pand Nieuwe Haven 26, het voormalige Gerechtsparket. De Stichting Museum 1940-1945 regio Dordrecht heeft de beschikking gekregen over de bekende verzameling Makkelie. Rond die kern zal het museumbezit worden uitge-

breid. Zo langzamerhand gaat de vraag rijzen of we niet te veel oorlogs- en verzetmusea krijgen in dit kleine landje!

10. Zo lopen we stilletjes aan richting voorjaar, de tijd dat we weer eens een uitstapje gaan maken. Bezoekt dan ook eens het Nationaal Tinnen Figuren Museum, Markt 5 te Ommen. Het is het gehele jaar geopend van 10.00-18.00 uur ('s maandags gesloten). Het bevat zo'n 150.000 tinnen figuren, merendeels verwerkt in diorama's.
En mag ik tot slot de liefhebbers attent maken op een heel bijzondere tentoonstelling van antieke en oude maten, gewichten en weeginstrumenten in het Marechausseemuseum te Buren (Gld)? Geopend van 1 mei tot 1 oktober a.s., op werkdagen van 10.00-12.00 uur en van 13.30-16.00 uur, behalve op maandag. 's Zaterdags, 's zondags en op feestdagen van 13.30-17.00 uur.

C.A. HESHUSIUS

Uit het dagboek van Luitenant Donck (XXXIV)

DONCK NOG TOT 18 JUNI TE LHO SOEKON

Aangezien de commandant van het bivak Lho Soekon op 100 procent van zijn sterkte wilde uitrukken om de diverse illegale lieden op de verboden ladangs tot betere gedachten te nopen, moest er wel een bewakingseenheid in dat bivak blijven: we weten dat Donck hiervoor werd aangewezen. Hij zou pas op de 18e naar zijn verblijfplaats Lho Semawé terugkeren. De idee om te moeten dienen als een tijdelijke opvulling was wat frustrerend, zoals dadelijk zou blijken. Maar die eerste volle dag in een behoorlijk kampement was wel nodig om met de troep wat op adem te komen.

'Vandaag hielden wij rustdag. Kapitein Speltie, de commandant van Lho Soekon, gaf mij verschillende aanwijzigingen. Hoofdzakelijk moet hier aan de wegen gewerkt worden. En halverwege Lho Soekon en de koeala (=monding van de rivier) *ligt nog een bivak dat tijdelijk door een detachement van de compagnie Lho Soekon is bezet. Commandant daar is luitenant Beem.'*

Het werk aan de wegen was een belangrijk punt voor de militaire commandanten die aangewezen waren om naast hun militaire werk ook gelijktijdig nog een civiele taak uit te voeren: die van bestuursambtenaar of gezaghebber. Zeer recentelijk nog, op 17 mei 1902, was er van de Civiele en Militaire Gouverneur van Atjeh en Onderhoorigheden, generaal-majoor J.B. van Heutsz, een duidelijke instructie uitgegaan. 1. Aan de wegen moest bijzondere zorg worden besteed zowel om strategische als economische redenen; aanleg en onderhoud behoorden *'in heerendienst'* te geschieden, dat wil zeggen dat de aangewezen inheemse burgers daar geen werkloon voor kregen (dit kwam in plaats van belastingheffing); en dat dit ten hoogste 52 dagen per man per jaar mocht plaatsvinden. Zolang de inheemse hoofden nog geen toezicht op de aanwezigheid van de opgeroepen werkers konden uitoefenen, moest dit voorshands nog door militairen worden verricht. Een grote weg moest vijf meter breed worden en verhard zijn; kleinere wegen kregen een breedte van 2 tot 2½ meter. Aldus enkele punten uit de regeling voor de wegen. Nadrukkelijk was ook vastgesteld dat aan de bevolking geen belemmering in de weg mocht worden gelegd ten opzichte van hun arbeid in de landbouw of andere eigen bedrijvigheid.
En zo moest luitenant Donck nu een paar dagen voor dat werken aan de wegen zorgen. Door de vele andere taken, kwam daar niet bijster veel van terecht:

'Kapitein Speltie marcheerde vroegtijdig af, zodat ik toen als commandant alleen zat met mijn detachement. Om de andere dag moet de stoombarkas naar de monding om prauwen met materiaal voor de spoorwegaanleg te halen; dit geschiedt natuurlijk ook

onder dekking. Mensen om te patrouilleren heb ik dus niet.'

Al dit materiaal was bestemd voor de geniedienst die belast was met de aanleg van de baan voor de Atjeh-tram welke door Lho Soekon gepland was. De afstand tot de monding van de rivier (Kroëng Peutoë) was circa 28 km, stroomaf zelfs nog drie uur varens. En omdat Donck in totaal maar 30 man onder zijn bevelen had kon op de vaardagen met de verplichte minimum dekkingssterkte van 20 man, niet meer naar elders worden uitgerukt voor patrouilleren of controles voor werken aan de gewone wegen. De in de morgen weggevaren stoombarkas keerde eerst in de middag terug over de modderige rivier:

'In de namiddag kwamen met de barkas twee officieren mede. De ene was de nieuwe dokter; de andere luitenant-kwartiermeester Prins, die ik nog van Koeta Alam in Koeta Radja kende. Hij is thans belast met de opvoering van vivres.'

Lho Soekon was geen grote plaats en er was ook weinig te koop in de wat armelijke kraampjes die buiten het kleine kampement artikelen te koop aanboden; een klein civiel winkelbuurtje luisterende naar de naam *'keudé'*. Donck hoopte een schoen- en kleermaker te vinden om zijn uitrusting weer wat op peil te brengen na de wekenlange colonne-tocht:

'Gelukkig heb ik hier nabij het bivak bij een Chinees een paar nieuwe schoenen kunnen kopen; ik zag er uit als een landloper. Mijn handen knappen ook weer wat op. Jammer dat mijn kleding nog zo pover is; maar dat moet wachten tot ik weer in Lho Semawé zit.'

EEN VALSTRIK? DONCK OP ZIJN QUIVIVE

Als tijdelijk postcommandant en waarnemend gezaghebber kreeg luitenant Donck in het bivak Lho Soekon nogal wat aanloop van Atjehse burgers die gevolg gaven aan de legitimatieplicht van vaste bewoners in het verzetsgebied:

'De controles gedurende onze colonne-periode heeft tot gevolg gehad dat verscheidene ladang-bewoners thans in het bivak passen komen halen.'

Bedoelde burgers hadden zich aan de wacht bij de ingang van het kampement vervoegd en werden onder geleide, op last van de onderofficier, van de wacht naar onze luitenant gebracht. Bij dat volkje was ook een berichtgever. Dit was niets nieuws; detachementscommandanten kregen van deze figuren (spionnen dus) vaak waardevolle inlichtingen. De vraag was altijd of de man betrouwbaar was of niet; anders gezegd: de commandant kon op het bericht gaan reageren, dus uitrukken om dan een slag te slaan, maar hij kon ook met zijn patrouille in een hinderlaag gelokt worden. Donck maakte het zo mee:

'Tegen vijf uur in de avond kwam een Atjeher bij mij, die mij inlichtingen gaf omtrent een schuilplaats van djahats (=kwaadwilligen) *in de Piada-river, welke door een uitgestrekt moerasgebied stroomt. Deze aanwijzingen waren echter wat ligging, toegangsweg en nooduitgang zo vaag, dat ik daar niet op kon handelen. Ik gaf de man dus opdracht om mij omtrent deze punten nader in te lichten. Over twee dagen, op zijn vroegst, kan hij weer terug zijn.'*

De Piada-rivier of Kroeng Piada vinden we op de schetskaart. Op dàt moment viel er overigens ook niets te handelen omdat er al in het geheel geen troep beschikbaar was. Het verhaal is echter nog niet af, want er kwam weer wat tussen op 16 juni, de volgende dag.

'Des morgens kreeg ik van de overste opdracht om terstond twintig man naar Lho Semawé te zenden. Het gevolg hiervan was, dat ik niet meer aan de weg kon laten werken, zodat het werk stilgelegd moest worden. Tegen de avond keerde ook luitenant Beem met zijn detachement terug, zulks op bevel van de overste. Aan hem kon ik dus het commando weer overdragen. Een tijdje later zie ik dat Beem in gesprek is met de zelfde Atjeher, met wie ik gisteren gesproken had. Merkwaardig . . . de kerel kon nog niet van zijn spionnen-tocht terug zijn. Ik hield mij gedekt; en toen de man vertrokken was, hoorde ik van Beem, dat de man hem het zelfde verteld had, als aan mij en dat ook Beem de berichten verdacht vond. De kerel had dus Beem zien terugkeren; wist dat deze in Lho Soekon thuis hoorde en heeft toen geprobeerd hem er in te laten lopen. Want het stond voor ons vast, dat de kerel ons in een hinderlaag wilde lokken. Dat was hem niet gelukt.'

Had deze Atjehse zegsman nu meteen gearresteerd moeten worden?

We vragen ons dit af, maar beseffen zo'n 85

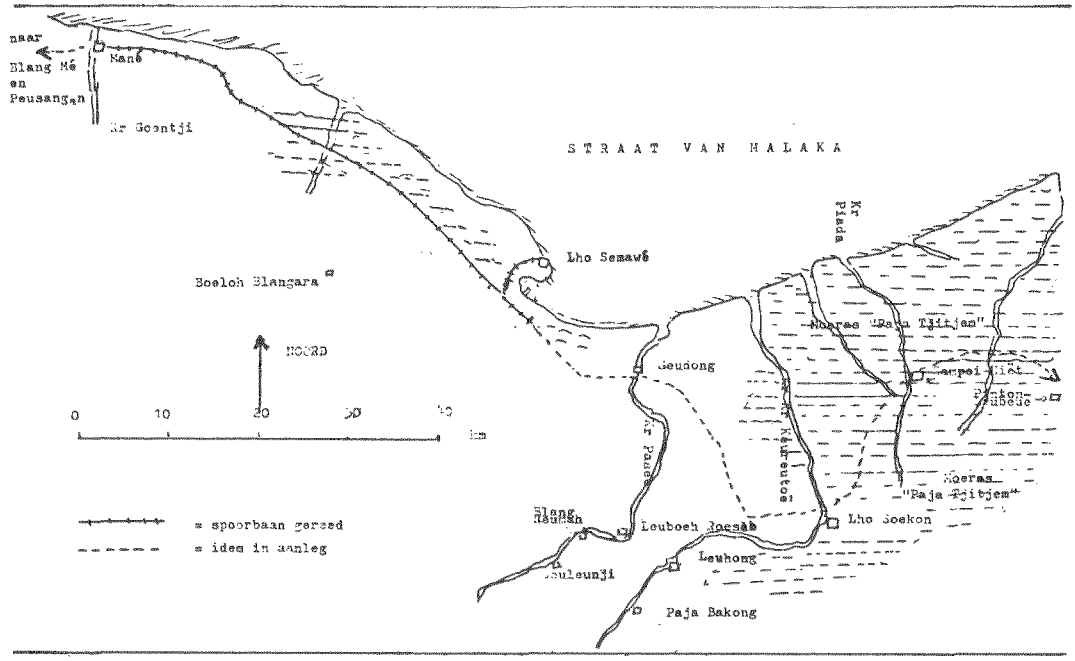

jaar later dat we dat niet vermogen in te zien. De heren Beem en Donck zullen daarover hun zienswijze ter plaatse hebben gehad. Overigens moeten we de lezer alvast voorbereiden dat al in de maand november, zo'n vijf maanden later dus, aan die zelfde Kroeng Piada zich een afschuwelijk drama zou voltrekken waarbij een patrouille onder leiding van een officier nagenoeg geheel in de pan zou worden gehakt. Later komt luitenant Donck daar in zijn dagboek op terug.

DONCK WEER TERUG NAAR LHO SEMAWE AAN DE KUST

Er was weer gehannes op de 17e juni 1902 en Donck was daarover danig verstoord; zou hij in onze tijd zijn dagboek hebben geschreven dan zou daar ongetwijfeld zoiets hebben in gestaan van: *'ik baalde zwaar . . .'*. Toen schreef hij echter:

'In de loop van de morgen keerde de kapitein Speltie van zijn tocht terug. Morgen zal ik dan met het sleepbootje naar Lho Semawé terugkeren. Mijn detachement moet ik echter hier achter laten op bevel van kapitein Speltie, die morgen er weer op uit gaat. Tegen deze gang van zaken heb ik geprotesteerd en gezegd dat ik de overste zal mededelen dat men onze soldaten maar niet weken lang van hun feitelijke bivak of kampement kan houden. In de Pedir was het zeer druk, maar daar zal stelsel in. Hier is het een janboel en feitelijk bereikt men heel weinig. De jongens worden hier door elkander gegooid als houten soldaatjes in een doos. Zelfs de uitrusting van de troep is in wanorde.'

Dus de oudste sergeant bleef met de manschappen achter en de luitenant moest weg. We zullen meer van deze beslissingen meemaken; allemaal voortgekomen uit een schreeuwend tekort aan mankracht. De volgende dag, 18 juni vertrok Donck dan varend naar de kust:

'Om zeven uur stapte ik op de stoombarkas waarmee ik dan de Kroeng Keureutoë afvoer. De 'oude' dokter ging mede, daar deze naar Koeta Radja was overgeplaatst. Drie uur later waren wij aan de monding, waar een sampan (=inheemse prauw) *ons naar de 'JAN', een zeesleepbootje, dat ons naar Lho Semawé zou brengen. Daar arriveerden wij om 12 uur.*

Eerst meldde ik mij bij de overste aan huis, waar mevrouw Berenschot mij een lekker potje bier aanbood.

Daar kwam de overste . . . Ja, feitelijk moest ik je een uitbrander geven, omdat je destijds mijn plannen zo gedwarsboomd hebt; maar laten wij maar een potje bier drinken, dat is beter. Enfin, ik vertelde de overste een en ander en marcheerde toen weer af.

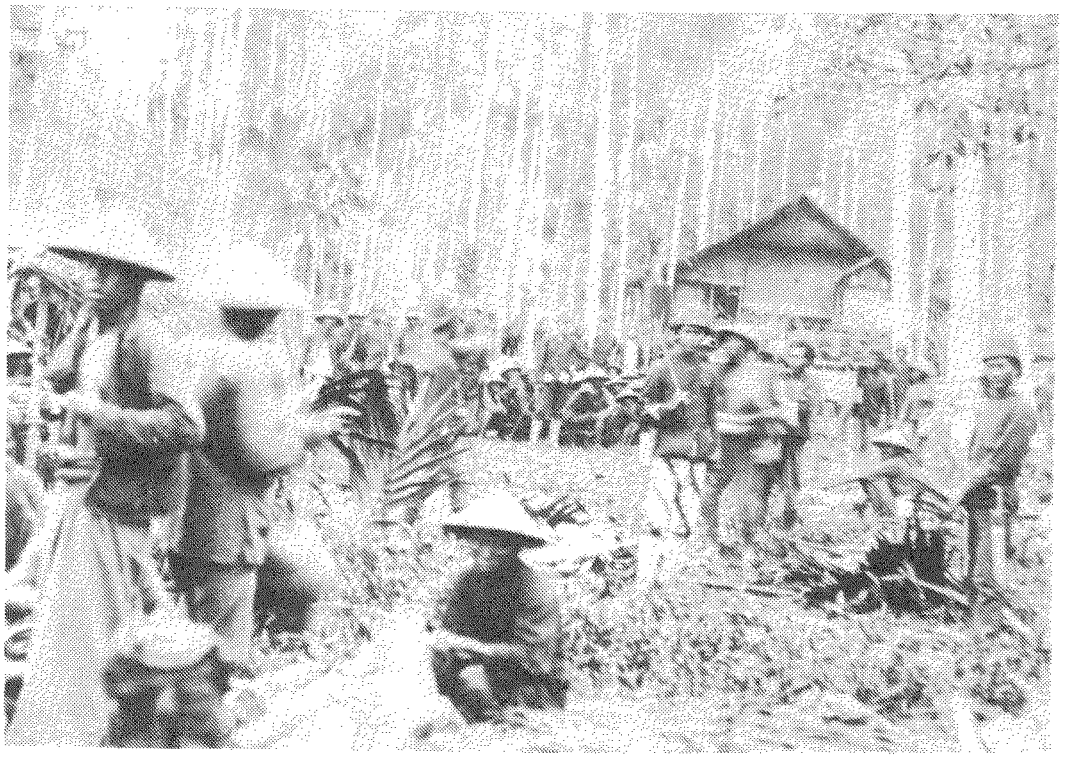

Dagelijks werk voor luitenant Donck: kort na de eeuwwisseling, een militair transport en colonne in een Atjehse 'gampong'. Geheel in het centrum officieren en Europees kader; links burgerwerkkrachten (koelies) en rechts dwangarbeiders (strapans) met draaglasten. Op de achtergrond de troep, nog met geweer, bajonet en kapmes. De inheemse korporaal geheel vooraan draagt zijn batik slaapbroek: echte broek zeker kapot? (Foto: Collectie museum Reg. van Heutsz, 48 Bat. Palnf)

Het bezoek aan de overste-familie thuis is iets wat echt collegiaal was; die wonderlijke doch ook weer goede combinatie van dienst en gemoedelijkheid uit die goede oude Indische tijd die men tempo-doeloe noemt. De tweede luitenant in gescheurde, gebleekte en viezige uniform, zo van de sleepboot af. En mevrouw de overste met een biertje en daarna de baas zelf ook weer met een glas bier.

Ja, want pas daarna kon Donck naar zijn barak gaan waar hij eindelijk een behoorlijke jas en broek had liggen. Z'n oude patrouille pak kon hij gewoon weg gooien.'

En we zijn verheugd dat we een foto vn Lho Semawé uit die dagen kunnen tonen met de pier waar Donck aan land ging en waar hij die zelfde dag weer ging varen om een collega *'af te duwen'* waarbij weer een biertje werd gepikt:

'Na de rijsttafel ging ik eens naar mijn barak kijken, waar mijn bed en mijn kisten stonden. Fijn was het weer eens een wit pakeam (=kledij) *te kunnen aantrekken. Intussen was de 'Coen' op de rede aangekomen. Daar gingen we in de namiddag allen heen om de familie Hoek uitgeleide te doen. Hij was mijn kapitein hier bij de compagnie geweest, alhoewel ik hem maar één keer had gezien.'*

Eigenlijk was dit een absurde situatie: als lezer van Donck's dagboeken worden we er weer eens even goed met de neus op gedrukt. Op al die overplaatsingen die in Atjeh, ja in het hele KNIL, steeds maar weer door gingen. Doorlopend waren honderden militairen ergens onderweg, meestal per schip over de zeeën van deze reusachtige Indische archipel: op de schaal van Europa gezien van Ierland in het westen tot aan de Kaspische Zee en Perzië in het oosten! Om maar even bij Atjeh te blijven en dan alleen maar de getallen der officieren. In het jaar 1902 waren er 224 officieren in dat gewest. En dat

In Atjeh's 'Onderhoorigheden', Lho Semawé, sinds 1881 en 1898 weer door Nederlandse troepen bezet aan Noordkust van Atjeh. Op de foto het kampement van de zee-zijde gezien en omgeven door een behoorlijke omheining. Hier aan de steiger kwam luitenant Donck aan land en ging weer scheep. Rechts militaire gebouwen en ook officiers-sociëteit. Voor plattegrond van Lho Semawé zie aflevering nr. 27. *(Foto: Collectie H.W. Frijling)*

jaar kwamen er 92 bij als aanvulling. Er zullen er ook ongeveer even veel zijn vertrokken. 2) En dat betekent dat in één enkel jaar meer dan 40 procent van het officierskorps in Atjeh er af en ook weer er bij kwam. Wat een gedoe. En dat wilde ook zeggen dan enerzijds de goede contacten met een fijne chef, collega of ondergeschikte ook snel voorbij waren. Anderzins - het waren allemaal ook maar mensen met alle goede en ook slechte menselijke eigenschappen - was men een nare baas of een onmogelijke collega ook gelukkig weer snel kwijt. Een typische koloniale militaire samenleving, mogen we wel zeggen.

VRIJE DAGEN: FEESTELIJKE OPENING VAN EEN NIEUWE SPOORBRUG

'Natuurlijk was ik bij het krieken van de dag present en ik werd met een bezending post verrast; twee brieven van mijn verloofde, van huis, van zusters en broers; dat alles vanwege mijn 29e verjaardag van 3 juni. De overste heeft mij een paar dagen vrij gegeven en dan ga ik weer naar mijn 'buitenverblijf Blang-Reumah.'

Gewoon verlof als zodanig, dat kende men in het KNIL van destijds niet in de praktijk. Niemand wist ook of hij daar *'recht'* op had of niet. Het speelde ook geen rol. Verlof, dat was Europees verlof, om de zoveel jaar. Maar overigens: als men een dag of wat vrij wilde hebben voor verhuizing of zoiets dan vroeg men dit aan bij de chef. Met vakantie gaan deed men destijds in Indië in feite zelden; toerisme kende men ternauwernood. Het was een hele andere tijd. En zo kreeg Donck gewoon een paar dagen vrijaf om wat op adem te komen en zijn uitrusting weer op peil te brengen: dus naar de Chinese kleermaker en inkoop bij het plaatselijke magazijn van de intendance. Maar er was meer!

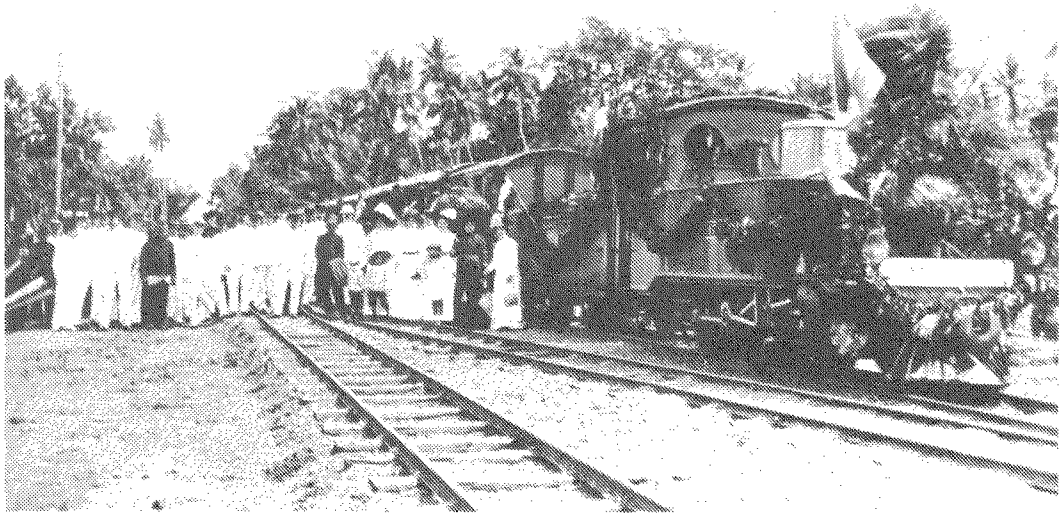

Luisterrijke opening medio 1902 van een nieuw stuk van de baan en brug van de Atjeh-stoomtram. Niet die waar Donck bij was en champagne dronk, maar toch de zelfde idee. Meer westelijk bij Lam-Meulo: ook met Nederlandse en Atjehse notabelen; dames (met hoed en feestjapon), officieren en bestuurs-ambtenaren en hunne kinderen ook mee! Wat een feest; vlaggen en bloemkransen op de locomotief; trein vol met troepen: veiligheid nooit uit oog verliezen . . .
(Foto: Collectie Mil. Tehuis Oud-Militairen Bronbeek)

Hij bofte, want alle notabelen van Lho Semawé werden op 22 juni onthaald ter ere van de ingebruikname van een flinke brug in het tracé van de Atjeh-tram. de geniebouwdienst die overigens de hele spoorweg in eigen beheer bouwde was niet weinig trots op deze mijlpaal:

'Vroeg ontbeten en om half zeven met de trein naar Mané; een plaatsje west van Lho Semawé, aan de zee gelegen, dicht bij Peusangan. Hier zou de feestelijke opening zijn van de gebouwde spoorweg-brug. De reis er heen was nog al vermakelijk: want eerst liep een goederenwagen warm. En later weigerde de locomotief, omdat deze geen water meer had. Tegen tien uur waren wij aan de Blang Mé. Vlak voor de brug werd halt gehouden; de champagne-glazen gevuld en onder groot gejuich stoomden wij de brug over. Om half twee waren wij weer op Lho Semawé terug. In de avond majoor Fischer van de genie ontmoet; gezellig geboomd.'

Het was stijlvol: champagne zomaar in de hitte vn Atjeh's noordkust in de wildernis en de blubber; die flessen die helemaal uit Frankrijk, Reims en Epernay waren gekomen om bij Mané en Blang Mé geledigd te worden.

De afstand was circa 33 km tot de brug bij Mané en van daar weer 16 km naar Blang Mané; men deed er met de Atjehtram bijna 3½ uur over . . . Een kostelijk gegeven als men de gemiddelde snelheid uitrekent; zeker geen expresse-trein.

Het tracé eindigde voorlopig bij Mané en Blang Mé. Dan kwam westwaarts gaande nog een leeg vak langs de kust tot waar het volgende stuk weer begon; daar tussen was men westwaarts nog aan het bouwen. Naar het oosten verder gaande kwam men nog niet aan Geudong, zo'n 10 km van Lho Semawé. En we weten dat van daar uit al gewerkt werd (zie de bijgevoegde schets) met als middelpunt Lho Soekon, waarheen het

bouwmateriaal per barkas over de rivier omhoog werd gevaren. Op de schets zien we het verdere tracé aangegeven. Er viel nog heel wat te werken alvorens in het jaar 1917 de strategische lijn gereed zou zijn tot ver in het gebied van Deli op Sumatra's Oostkust: in totaal 515 km lang.
Maar voordien zou de verzetspartij nog menigmaal ingrijpen in de bouw van de spoorweg. De genie moest voortdurend door infanterie worden beveiligd en de sabotage zou toenemen. Wij horen nog hoe het met de brug van Mané en die van Blang Mé zou gaan straks bij de wilde overstromingen van de regentijd.

DONCK STELT ZICH WEER GEREED OM HET BINNENLAND IN TE GAAN

'Mijn laatste vrije dag, zondag 22 juni 1902: morgen vertrek ik weer. De luidjes vinden dat ik er goed uit zie; die colonne-tocht met al zijn ontberingen heeft mij dan geen kwaad gedaan. Hoorde ook dat de lui in Lho Soekon geen daggeld meer krijgen; alleen als zij 12 uren uit zijn geweest.'
Dat daggeld was de toelage die de militair kreeg indien hij patrouilliediensten buiten het kampement verrichtte; een soort *'modder-toelage'* zou men tegenwoordig zeggen. Nu, tóen heette het niet zo in de soldatentaal, alhoewel men toch door de modder placht te baggeren. De toelage luisterde destijds naar de naam *'oeang njamoek'*, letterlijk *'muskieten-geld'*; ook een erg toepasselijke aanduiding. Ja, ook in die tijd was er al een militaire administratie en waren er bureau-officieren in Batavia die de troep financieel plachten dwars te zitten door te stellen dat men dan minimaal 12 uren het bivak uit en naar blubber en muskieten moest gaan om het daggeld te *'competeren'* (militair jargon voor *'aanspraak maken op'*).
Overigens ging Donck nog niet op weg de volgende dag; zijn mensen waren er nog niet: *'Daar mijn detachement nog steeds niet van Lho Soekon terug is en ook de overste nog niet aanwezig is, kan ik mijn bestemming naar Blang Reumah nog niet volgen. Het wordt anders tijd want ik begin me te vervelen.'*
Het zou nog een tweetal dagen duren voordat Donck's mensen terug zouden zijn en weer normaal geschoeid en van uniformen en overige verwisselde uitrustingsstukken zijn voorzien. Na twee nachten in het thuis-kampement kon de troep weer mee: 26 juni op naar het naargeestige bivak Blang Reumah.
Het zou daar op den duur geen rustige tijd worden: verwikkelingen lagen volop in het verschiet.

NOTEN:

1. Deze volledige instructie is afgedrukt in het Indisch Militair Tijdschrift (I.T.M.) van 1903 blz. 253 e.v.
2. A. Kruisheer, *'Atjeh-1896'*, Weltevreden 1913, blz. 304-305.

(wordt vervolgd)

H. RINGOIR

Het 3e Regiment Infanterie MENNO VAN COEHOORN

ICH BIN EIN EHRLICHER KERL!

NAMEN 1695
BARCELONA 1705
RAMILLIES 1706
OUDENAARDE 1708
MALPLAQUET 1709
SAMBRE 1794
NOORD-HOLLAND 1799
DURANGO 1808

WATERLOO 1815
TIENDAAGSCHE VELDTOCHT 1831
WEST-JAVA 1946 - 1948
ZUID-SUMATRA 1948 - 1949

CHRONOLOGIE VAN HET OUDE 3e (LATER 4e) REGIMENT INFANTERIE

Daar de bataljons die op 11 06 1805 in één regiment werden verenigd, voordien meer dan een eeuw afzonderlijk hadden bestaan, kan de oprichtingsdag van het oudste stamonderdeel onmogelijk worden opgevat als de oprichtingsdag van het regiment, maar wel als die van een stambataljon.

HET EERSTE STAMBATALJON

4-02-1672 Oprichting van het Regiment van de kolonel Paul de la Baye du Theil.

2-07-1695 Neemt als Regiment van de generaal-majoor de la Baye du Theil deel aan het beleg van de vesting NAMEN, die op 4 08 1695 wordt ingenomen, waarbij de majoor van het regiment THEODORE DE FABRICE sneuvelt.

22-08-1705 Neemt als Regiment van de brigadier Frans Jacob van Waes deel aan het beleg van BARCELONA, dat op 9 10 1705 eindigt met de bestorming van het fort MONTJUICH.

2-03-1752 Neemt als Regiment van de luitenant-generaal Willem Benjamin de Guy als 2e Bataljon het Regiment van de generaal- majoor Elie de Maleprade op.

12-01-1755 Door het overlijden van de luitenant-generaal de Guy, wordt de generaal-majoor de Maleprade regimentscommandant en ruilen het 1e en 2e Bataljon van nummer.

22-08-1772 Doordat de regimenten genummerd worden (met behoud van de steeds wisselende namen van de regimentscommandanten), is het van het Regiment de la Baye du Theil afstammende bataljon het 2e Bataljon van de luitenant-generaal Elie de Maleprade Nr 11 geworden.

3-10-1787 Na nog wat naamsveranderingen en weer een vernummering van de bataljons, is het oorspronkelijke regiment het 1e Bataljon van het Regiment van de kolonel Karel Graaf van Dam Nr 11 geworden.

17-04-1793 Na het overlijden van de kolonel Van Dam, wordt zijn regiment verdeeld en het 1e Bataljon verdoopt tot 2e Bataljon van het Regiment van de generaal-majoor Frederik Prins van Baden (deze is een zoon van de hierna genoemde Markgraaf Karel Frederik).

Het Regiment van Baden

15-02-1748 Oprichting van het Regiment van de kolonel Karel Frederik Markgraaf van Baden-Durlach (de regimentscommandant is een zoon van Markgraaf Frederik en Charlotte Amalia Prinses van Oranje-Nassau, dochter van Prins Johan Willem Friso).

2-03-1752 Het Regiment van de luitenant-generaal Karel Frederik Markgraaf van Baden-Durlach wordt het 2e Bataljon van het Regiment Oranje-Nassau Nr 2.

17-04-1793 Dit bataljon wordt het 1e Bataljon van het Regiment van de generaal-majoor Frederik Prins van Baden.

16-06-1794 Neemt als Regiment van de luitenant-generaal Frederik Prins van Ba-

den deel aan de slag aan de SAMBRE, de laatste grote overwinning van het Staatse Leger.

8-07-1795 Het Regiment van Baden wordt het 2e Bataljon van de 2e Halve Brigade van het Leger van de Bataafse Republiek.

27-08-1799 Het bataljon neemt deel aan de veldtocht in NOORD- HOLLAND, die op 18 oktober eindigt met de aftocht van de Britse en Russische troepen uit ons land.

20-10-1803 de Halve Brigades worden ontbonden. Het 2e Bataljon van de 2e Halve Brigade verdoopt tot 5e Bataljon Infanterie van Linie.

11-06-1805 Herstel van het regimentsverband. Het 5e Bataljon Infanterie van Linie verdoopt tot 1e Bataljon van 3e Regiment Infanterie.

17-09-1806 Opdat het Regiment Gardegrenadiers het nummer 1 zou kunnen aannemen (wat nooit plaats vindt), schuiven alle genummerde regimenten één nummer op. Het 3e Regiment Infanterie wordt daardoor het 4e Regiment Infanterie.

18-08-1810 Na de inlijving van ons land bij Frankrijk, wordt ook het Koninklijk Hollandse Leger bij het Keizerlijke Franse Leger ingelijfd. Het 1e Bataljon van 4e Regiment Infanterie wordt herdoopt tot 1er bataillon du 125e régiment d'infanterie de ligne, dat op 28 11 1812 nabij Borisow aan de Berezina strijdend ondergaat.

Korpscommandanten:

1805-1806 3e Regiment Infanterie
1806-1810 4e Regiment Infanterie
1810-1813 125e régiment d'infanterie de ligne

1805-1806 kolonel James Nicolson
1806-1808 kolonel Carl Heinrich Wilhelm Anthing
1808-1809 kolonel David Hendrik Bruce
1809-1810 kolonel Blaise Renno
1812-1813 kolonel Frederik Hendrik Wagner

Bataljonscommandanten:

1795-1803 2e Bataljon van 2e Halve Brigade
1803-1805 5e Bataljon Infanterie van Linie
1805-1806 1e Bataljon van 3e Regiment Infanterie
1806-1810 1e Bataljon van 4e Regiment Infanterie
1810-1812 1er bataillon du 125e régiment d'infanterie de ligne,

1795-1801 luitenant-kolonel Johan Coenraad van Hasselt
1801-1805 kolonel Johan Coenraad van Hasselt
1805-1807 luitenant-kolonel Jan van der Wijck
1807-1812 luitenant-kolonel Joseph Debetz.

HET TWEEDE STAMBATALJON

12-09-1678 Het Regiment van de kolonel Johan Belgicus Graaf van Hoorne opgericht uit een op die dag opgeheven Regiment Mariniers,

23-05-1706 Neemt als Regiment van de generaal-majoor Willem van Soutelande deel aan de slag bij RAMILLIES,

11-07-1708 Eveneens aan de slag bij OUDENAARDE.

11-09-1709 Als Regiment van de luitenant-generaal Willem van Soutelande aan de slag bij MALPLAQUET, waar de kolonel-commandant JACQUES DE ROCQUES CERVIèRE sneuvelt.

2-03-1752 Het op 20-11-1744 opgerichte Regiment van de generaal-majoor Gideon Salomon Deuts wordt als 2e Bataljon opgenomen in het regiment, dat sinds 1748 het Regiment van de luitenant-generaal Hyacinth Graaf d'Envie heet.

22-08-1772 Bij de nummering der regimenten wordt de naam Regiment van de luitenant-generaal Hyacinth Graaf d'Envie Nr 4.

16-06-1794 Neemt als Regiment van de luitenant-generaal Willem Frederik Baron van Wilcke Nr 4 deel aan de slag aan de SAMBRE, de laatste grote overwinning van het Staatse Leger.

8-07-1795 Het Regiment van Wilcke Nr 4

wordt 1e Bataljon van 3e Halve Brigade.

27-08-1799 Het bataljon neemt deel aan de veldtocht in NOORD- HOLLAND, die op 18 oktober eindigt met de aftocht van de Britse en Russische troepen uit ons land.

20-10-1803 Bij de ontbinding van de Halve Brigades wordt het bataljon verdoopt tot 7e Bataljon Infanterie van Linie.

11-06-1805 Bij het herstel der regimenten wordt het bataljon het 2e Bataljon van 3e Regiment Infanterie.

17-09-1806 Bij het één nummer opschuiven van de genummerde regimenten wordt het bataljon het 2e Bataljon van 4e Regiment Infanterie.

31-10-1808 Als deel van de Hollandse Brigade in Spanje, onder bevel van de generaal-majoor David Hendrik Baron Chassé, neemt het bataljon deel aan het felle gevecht bij DURANGO.

28-08-1809 Omdat het andere bataljon van de brigade behoort tot het 2e Regiment Infanterie (thans Regiment Infanterie Johan Willem Friso) wordt met dit regiment een bataljon geruild en het 2e Bataljon van 4e Regiment Infanterie verdoopt tot 2e Bataljon van 2e Regiment Infanterie.

18-08-1810 Het 2e Bataljon van 2e (voorheen 4e, daarvoor 3e) Regiment Infanterie wordt als 2e bataillon du 123e régiment d'infanterie de ligne ingelijfd bij het Keizerlijke Franse Leger, dat op:

28-11-1812 nabij Studianka aan de Berezina strijdend ondergaat.

Bataljonscommandanten:

1795-1803 1e Bataljon van 3e Halve Brigade

1803-1805 7e Bataljon Infanterie van Linie

1805-1806 2e Bataljon van 3e Regiment Infanterie

1809-1810 2e Bataljon van 2e Regiment Infanterie

1810-1812 2e bataillon du 123e régiment d'infanterie de ligne

1795-1803 luitenant-kolonel Johan Carel Abbema

1803-1805 kolonel Johan Carel Abbema

1805-1806 luitenant-kolonel Johan Willem Arensma

1806-1811 luitenant-kolonel Christiaan Ludwig von Pfaffenrath

1811-1812 luitenant-kolonel Jean Jacques Fos.

HET DERDE STAMBATALJON

4-12-1748 Oprichting van het Regiment van de luitenant-generaal August George Prins van Baden-Baden, die van 1768 tot 1771 keizerlijk veldmaarschalk is.

26-07-1756 Wordt als regimentscommandant opgevolgd door de kolonel Karel Willem Erfprins van Nassau-Usingen, die in 1762 generaal- majoor en in 1770 luitenant-generaal wordt. Onder zijn commando krijgt het regiment het nummer 14.

1-05-1775 Hij wordt opgevolgd door de luitenant-generaal Frederik August Prins van Nassau-Usingen, die van 1790 tot 1806 en van 1815 tot 1816 keizerlijk veldmaarschalk is.

23-04-1778 Kolonel George Carel Prins van Hessen-Darmstadt wordt commandant van het Regiment Nr 14.

23-10-1783 Christiaan Lodewijk Prins van Hessen-Darmstadt volgt hem op als kolonel en wordt in 1787 generaal-majoor.

27-07-1737 Grenadier Christoffel Pullman, dienende in de Lijfcompagnie van het Regiment van de generaal-majoor Christiaan Lodewijk Prins van Hessen-Darmstadt Nr 14 op wacht staande aan de Praamgracht nabij het Paleis Soestdijk, weigert hij bij een overval zijn wapen af te geven en vuurt zijn geweer af, waarop de ongeveer 500 overvallers de vlucht nemen, doch één van hen PULLMAN door zijn hoofd schiet. Volgens gevangen genomen overvallers waren zijn laatste woorden: Ich bin ein ehrlicher Kerl!

16-06-1794 Het regiment neemt deel aan de slag aan de SAMBRE, de laatste grote overwinning van het Staatse Leger.

8-07-1795 Het regiment wordt gevoegd bij het 1e Bataljon van de 3e Halve Brigade (het 2e Stambataljon).

11-06-1805 3e Bataljon van 3e Regiment Infanterie opgericht,

17-09-1806 verdoopt tot 3e Bataljon van 4e Regiment Infanterie,
21-12-1808 verdeeld over het 1e en 2e Stambataljon.

Bataljonscommandanten:
1805-1806 majoor Jan Godefroy
1806-1807 majoor Albert van der Hucht
1807-1808 luitenant-kolonel Pieter de Chaveau

SCHEMA'S

1672 Baye du Theil
1699 Waes
1706 Keppelfox
1715 Maleprade
1733 de Guy
1752 1-de Guy
1755 2-Maleprade
1772 2-Maleprade Nr 11
1774 1-Leusden Nr 11
1782 1-Ysemburg Nr 11
1782 2-Pain Nr 11
1784 1-Efferen Nr 11
1787 1-van Dam Nr 11
1793 2-Baden

1748 Baden
1752 2-Oranje-Nassau 2,
1793 1-Baden

1795 2e Bataljon van 2e Halve Brigade
1803 5e Bataljon Infanterie van Linie
1805 1e Bataljon van 3e Regiment Infanterie
1806 1e Bataljon van 4e Regiment Infanterie
1810 1er bataillon du 125e règiment d'infanterie de ligne
1812 vernietigd bij Borisow

1674 Hoorne
1695 Soutelande
1710 Jacquot
1716 Kretschmar
1730 Meuser
1736 Heyder
1741 Tyssot van Patot
1744 Deutz
1748 Envie
1752 2-Envie
1772 Envie Nr 4
1794 Wilcke Nr 4
1795 1e Bataljon van 3e Halve Brigade
1803 7e Bataljon Infanterie van Linie

1805 2e Bataljon van 3e Regiment Infanterie
1806 2e Bataljon van 4e Regiment Infanterie
1809 2e Bataljon van 2e Regiment Infanterie
1810 2e bataillon du 123e régiment d'infanterie de ligne
1812 vernietigd bij Studianka,

1748 Baden-Baden
1756 Nassau-Usingen
1772 Nassau-Usingen Nr 14
1775 Hessen-Darmstadt Nr 14
1795 gevoegd bij 2e Stambataljon
1805 3e Bataljon van 3e Regiment Infanterie
1806 3e Bataljon van 4e Regiment Infanterie
1808 verdeeld over 1e en 2e Stambataljon.

CHRONOLOGIE VAN HET 3e REGIMENT INFANTERIE MENNO VAN COEHOORN

21-11-1813 het Korps Jagers van Heemskerck opgericht te Geertruidenberg; wordt 1-12-1813 het 1e Bataljon Jagers en 10-01-1815 vernummerd tot 16e Bataljon Jagers en neemt onder luitenant-kolonel S.R. van Hulsteyn, in de 1e Brigade (generaal-majoor F. de Hauw) van de 1e Divisie (luitenant-generaal J.A. Stedman) na de slag bij Waterloo (18-06-1815) deel aan de veldtocht in Frankrijk en wordt in 1817 verplaatst naar Nijmegen.

9-01-1814 4e Bataljon Jagers opgericht te Tiel; wordt

18-10-1814 gevoegd bij het vorige bataljon.

18-01-1814 18e Bataljon Landmilitie opgericht te Heusden; wordt 24-03-1815 verdoopt en vernummerd tot 19e Bataljon Nationale Militie en neemt op 18-06-1815 onder majoor H. Boellaard, in de 1e Brigade (kolonel H. Detmers) van de 3e Divisie (luitenant-generaal D.H. Baron Chassé) deel aan de slag bij Waterloo. Van de totale sterkte van 467 man, worden er 51 gedood en 26 gewond.

18-01-1814 10e Bataljon Landmilitie opgericht te Utrecht; wordt 24-03-1815 verdoopt en vernummerd tot 20e Bataljon Nationale Militie Nam in 1815 geen deel aan krijgsverrichtingen.

15-06-1815 48e Bataljon Nationale Militie opgericht te Roermond. Nam uiteraard in 1815 geen deel aan krijgsverrichtingen.

8-10-1815 16e Bataljon Jagers, 19e, 20e en 48e Bataljon Nationale Militie vormen met behoud van naam en nummer de 13e Afdeling Infanterie, onder de kolonel W. Kuyck.

28-11-1818 16e Bataljon Jagers verdeeld over 19e, 20e en 48e Bataljon Nationale Militie.

3-12-1818 Bij alle Afdelingen Infanterie wordt een Depot- en een Reserve-Bataljon opgericht, die op 7-07-1829 verenigd worden tot het Reserve-Bataljon.

31-01-1819 19e, 20e en 48e Bataljon Nationale Militie worden verdoopt tot respektievelijk 1e, 2e en 3e Bataljon van de 13e Afdeling Infanterie.

9-10-1820 Luitenant-generaal C.M. Cort Heyligers, Bevelhebber in het 2e Groot Militair Commando, reikt te Nijmegen een vaandel uit aan de 13e AFDELING INFANTERIE.

8-09-1839 De 13e AFDELING INFANTERIE wordt vernummerd tot 3e AFDELING INFANTERIE.

29-01-1840 de afdeling ontvangt, zonder plechtigheid, een nieuw vaandeldoek met het opschrift: 3de AFDELING INFANTERIE.

6-03-1841 de 3e AFDELING INFANTERIE wordt verdoopt tot 3e REGIMENT INFANTERIE.

15-10-1843 het RESERVE-BATALJON VAN HET 9e REGIMENT INFANTERIE (zie 3-12-1818) wordt 3e Bataljon van 3e Regiment Infanterie. Het bestaande 3e Bataljon (opgericht als 48e Bataljon Nationale Militie) wordt 4e Bataljon van 3e Regiment Infanterie.

24-03-1846 Het Regiment ontvangt, zonder plechtigheid, een nieuw vaandeldoek met het opschrift 3de REGIMENT INFANTERIE.

14-02-1881 het RESERVE-BATALJON (zie 3-12-1818) wordt 5e Bataljon van 3e

Regiment Infanterie, dat op 30-03-1905 het regiment voorgoed verlaat en 1e Bataljon van 11e Regiment Infanterie wordt, dat thans stambataljon is van het Regiment Limburgse Jagers.

21-09-1893 Koningin Wilhelmina, toen 13 jaar oud, reikt op het Malieveld te 's-Gravenhage, tegelijk met andere regimenten een vaandel uit aan het 3e REGIMENT INFANTERIE. Het oude vaandel (stang van 1820, doek van 1846) wordt onder inventarisnummer 9842 overgedragen aan het Rijksmuseum te Amsterdam.

7-08-1896 Bij koninklijk besluit worden aan het 3e Regiment Infanterie twee vaandelopschriften toegekend, namelijk WATERLOO 1815 (voor het 19e Bataljon Nationale Militie) en TIENDAAGSE VELDTOCHT 1831, voor deelname van het 2e Bataljon (onder majoor P. Laasman) en 3e Bataljon (onder majoor J. Voigt) van de 13e Afdeling Infanterie (waarnemend commandant majoor H.L. Schneider) aan de veldtocht in België van 2 tot 12 augustus 1831.

1-04-1913 Staf van 3e Regiment Infanterie wordt Staf van 3e Infanteriebrigade,
1e Bataljon blijft 1e Bataljon van 3e Regiment Infanterie,
2e Bataljon wordt 2e Bataljon van14e Regiment Infanterie,
3e Bataljon wordt 2e Bataljon van 3e Regiment Infanterie,
4e Bataljon wordt 1e Bataljon van14e Regiment Infanterie,
Opgericht worden:
Staf en 3e Bataljon van 3e Regiment Infanterie te Bergen op Zoom
Staf en 3e Bataljon van 14e Regiment Infanterie te Vlissingen,

3-11-1913 Aan het 14e Regiment Infanterie wordt het vaandelopschrift TIENDAAGSCHE VELDTOCHT 1831 toegekend, omdat het 1e Bataljon van dit regiment als 3e Bataljon van 13e Afdeling Infanterie aan die veldtocht heeft deelgenomen (zie 7-08-1896).

17-11-1913 Koningin Wilhelmina reikt op het Malieveld te 's-Gravenhage een vaandel met het hiervoor genoemde opschrift uit aan het 14e Regiment Infanterie.

1-08-1914 Bij de mobilisatie van de Koninklijke Landmacht worden in de indelingsdistricten van alle 1e en 2e bataljons, uit oude lichtingen van die bataljons LANDWEERBATALJONS gevormd, die hetzelfde nummer krijgen als het indelings- of landweerdistrict. Zo ontstaan uit:

District	Bataljons:	Reserve-Bataljons:
37 (Rotterdam III)	1- 3 R.I.	37e Landweerbataljon,
38 (Middelburg)	1-14 R.I.	38e Landweerbataljon,
39 (Vlissingen)	2-14 R.I.	39e Landweerbataljon,
40 (Bergen op Zoom)	2- 3 R.I.	40e Landweerbataljon,

Al deze Landweerbataljons worden in 1918 weer opgeheven.

26-05-1922 Alle bataljons worden mobilisabel. 3e en 14e Regiment Infanterie bestaan elk uit een Staf (waarbij het Mobilisatiebureau) en drie Schoolcompagnieën, waarbij al het personeel voor de mobilisabele onderdelen wordt opgeleid. Staf 3e Infanteriebrigade (oude staf van 3e Regiment Infanterie) wordt Staf 6e Infanteriebrigade.

1-04-1938 Door vergroting van de lichting diensplichtigen en verlenging van de dienstijd, worden bij 3e en 14e Regiment Infanterie elk een 1e en 2e (vredes-)Bataljon gevormd. Bij de mobilisatie worden deze respektievelijk het 3e en 14e Depotbataljon, die dan verplaatst worden van Bergen op Zoom en Middelburg naar Delft en ingedeeld bij het 6e Infanteriedepot. De 2e bataljons worden respektievelijk 3e en 14e Grensbataljon.

28-08-1939 Bij mobilisatie wordt de Staf van de 6e Infanteriebrigade de Staf van de 6e

Divisie (omvat 3 R.I., 6 R.I. en 14 R.I.). Behalve de drie bataljons die in 1922 mobilisabel zijn geworden, worden ook Reserve-regimenten en bataljons gevormd uit personeel dat bij de oorspronkelijke bataljons een mobilisatiebestemming had, maar daar door de jongere lichtingen is vervangen.

10-05-1940 de door het 3e Regiment Infanterie opgeleide en gemobiliseerde onderdelen zijn als volgt ingedeeld:
Staf van 6e Divisie bij 3e Legerkorps
Staf 3 R.I. bij 6e Divisie - 3e Legerkorps,
1-3 R.I. bij Vak Schayk - Peeldivisie
2-3 R.I. bij 6e Divisie - 3e Legerkorps,
3-3 R.I. bij 6e Divisie - 3e Legerkorps,
3e Depotbataljon bij 6e Infanteriedepot te Delft,
3e Grensbataljon bij Zuidfront van de Vesting Holland,
27 R.I. bij Vak Brakel - Peeldivisie,
3e Compagnie/Pantserafweergeschut bij 3e Regiment Infanterie,
3e Mortiercompagnie bij 3e Regiment Infanterie,
27e Mortiercompagnie bij 27e Regiment Infanterie,
6e Mitrailleurcompagnie bij 6e Divisie - 3e Legerkorps.

Die van het 14e Regiment Infanterie als volgt:

Staf 14 R.I. bij 6e Divisie - 3e Legerkorps,
1-14 R.I. bij 6e Divisie - 3e Legerkorps,
2-14 R.I. bij 6e Divisie - 3e Legerkorps,
3-14 R.I. bij Vak Schayk - Peeldivisie,
14e Depotbataljon bij 6e Infanteriedepot te Delft,
14e Grensbataljon bij Territoriaal Commando Zeeland,
38 R.I. bij Territoriaal Commando Zeeland,
114e Compagnie Pantserafweergeschut bij 14e Regiment Infanterie,
14e Mortiercompagnie bij 14e Regiment Infanterie,
38e Mortiercompagnie bij 38e Regiment Infanterie,
1e Compagnie van 6e Pantserafweerbataljon bij 6e Divisie,

14-05-1940 Met uitzondering van de troepen in Zeeland worden alle troepen door de capitulatie ontbonden,

19-05-1940 De troepen in Zeeland worden bij de capitulatie ontbonden.

15-07-1940 De Gevolmachtigde voor de Nederlandse Weermacht heft alle onderdelen van de Koninklijke Landmacht op.

18-12-1944 Wachtbataljon III opgericht in Zeeuws-Vlaanderen, wordt 2-01-1945 verdoopt tot 1e Bataljon van 3e Regiment Infanterie, dat op 25-11-1945 per M.S. Johan van Oldenbarneveldt van Engeland via Malakka naar Indonesië vertrekt, waar het tot 14-05-1948 dient op West-Java en na terugkeer in Nederland op 7-06-1948 wordt opgeheven.

17-09-1945 oprichting van het 2e Bataljon van 3e Regiment Infanterie, dat 24-05-1946 scheep gaat naar Indonesië, aldaar aankomt op 19-06-1946 en 3-07-1946 over andere bataljons wordt verdeeld.

10-01-1946 3e Bataljon van 3e Regiment Infanterie opgericht, gaat 20-04-1946 scheep naar Indonesië, waar het 20-06-1946 aankomt. Dan blijkt dat het per 1-04-1946 vernummerd is tot 7e Bataljon van 3e Regiment Infanterie. Het wordt 3-07-1946 over andere bataljons verdeeld.

15-04-1946 Het 3e Regiment Infanterie wederom geformeerd met een Staf en een Depot, waar dienstplichtigen worden opgeleid voor verder te vormen bataljons.

1-09-1946 Bij het depot wordt het nieuwe 3e Bataljon van 3e Regiment Infanterie, gevormd (uit de eerste lichting opgeroepen dienstplichtigen worden bij alle regimenten de 3e bataljons gevormd). Het bataljon gaat 26-09-1946 scheep naar Indonesië, waar het tot 12-11-1949 dient in Noord-Sumatra (Medan). Na terugkeer in Nederland wordt het opgeheven.

1-02-1947 Het 14e Regiment Infanterie wordt herenigd met het 3e Regiment Infanterie. Hierdoor krijgen de vier stambataljons weer de nummers, die zij voor de afsplitsing van het 14e Regiment Infanterie (op 1-04-1913) hadden. De in de toekomst te vormen 5e, 6e en 7e

Bataljons zijn de voortzetting van respektievelijk 3-3 R.I., 3-14 R.I. (beide opgericht op 1-04-1913) en het 3e Grensbataljon, (opgericht 1 04 1938).

1-03-1947 4e Bataljon van 3e Regiment Infanterie gevormd bij het Depot, gaat 28-03-1947 scheep naar Indonesië en dient tot 7-02-1950 op West-Java. Wordt na terugkeer in Nederland opgeheven.

1-10-1947 5e Bataljon van 3e Regiment Infanterie gevormd bij het Depot, gaat 4-12-1947 scheep naar Indonesië en dient tot 9-04-1950 op Zuid-Sumatra.

1-07-1948 6e Bataljon van 3e Regiment Infanterie gevormd bij het Depot, gaat 27-09-1948 scheep naar Indonesië en dient daar tot 8-06-1950. In Nederland werd dit bataljon ook genoemd het 413e Infanteriebataljon.

1-07-1949 7e Bataljon van 3e Regiment Infanterie gevormd bij het Depot, gaat 16-09-1948 scheep naar Indonesië en dient daar tot 17-04-1951. Was in Nederland ook bekend als 436e Infanteriebataljon en werd na terugkeer opgeheven.

1-07-1950 3e Regiment Infanterie verdoopt tot Regiment Mortieren Menno van Coehoorn en omvat alleen parate en mobilisabele Mortiercompagnieën.

1-06-1953 Regiment Mortieren Menno van Coehoorn verdoopt tot Regiment Infanterie Menno van Coehoorn, dat weer uit parate en mobilisabele bataljons zal bestaan.

Oprichting van het 431e Bataljon Infanterie Menno van Coehoorn, dat in 1958 wordt vernummerd tot 14e Bataljon Infanterie Menno van Coehoorn, dat 11-05-1960 wordt opgeheven.

1958 oprichting van het 47e Bataljon Infanterie Menno van Coehoorn, dat in 1960 wordt verdoopt tot 47e Pantserinfanteriebataljon Menno van Coehoorn en de voortzetting is van het 1e Stambataljon van het 3e Regiment Infanterie. De uit dit bataljon gevormde mobilisabele bataljons zijn de voortzetting van het 2e tot 4e Stambataljon en eventueel van de 5e tot 7e Bataljons, die tussen 1944 en 1951 bestaan hebben.

16-12-1977 Bij koninklijk besluit worden aan het Regiment Infanterie Menno van Coehoorn de vaandelopschriften West-Java 1946-1948 en Zuid-Sumatra 1948-1949 verleend.

Vredesgarnizoenen van de Stambataljons

1715-1795 Zie: H. Ringoir - Vredesgarnizoenen 1715 - 1795 en 1815-1940,

1e Stambataljon bladzijden 15, 16 en 30,
2e Stambataljon bladzijde 21,
3e Stambataljon bladzijde 33.

1814	18 BLM	10 BLM		
1815	19 BNM	20 BNM		48 BNM
1818	19 BNM	20 BNM	Res-9 AI	48 BNM
1819	1-13 AI	2-13 AI	Res-9 AI	3-13 AI
1839	1- 3 AI	2- 3 AI	Res-9 AI	3- 3 AI
1841	1- 3 RI	2- 3 RI	Res-9 RI	3- 3 RI
1843	1- 3 RI	2- 3 RI	3-3 RI	4- 3 RI
1913	1- 3 RI	2-14 RI	2-3 RI	1-14 RI
1922	-	-	-	-

1814	Heusden	Utrecht		
1815	Nijmegen	Grave		Roermond
1817	Doesburg	Grave		Arnhem
1818	Doesburg	Grave	Dordrecht	Arnhem

1829	Arnhem	Nijmegen	Gouda	Grave
1830	-	-	Gouda	-
1839	Arnhem	Nijmegen	Utrecht	Grave
1840	Grave	Nijmegen	Utrecht	Nijmegen
1841	Nijmegen	Grave	Utrecht	Nijmegen
1842	Leiden	Amsterdam	Utrecht	Hoorn
1844	Leiden	Amsterdam	Amsterdam	Hoorn
1845	Amsterdam	Leiden	Amsterdam	Hoorn
1846	Terneuzen	Vlissingen	Breskens	Vlissingen
1847	Groningen	Coevorden	Leeuwarden	Groningen
1848	Groningen	Coevorden	Leeuwarden	Leeuwarden
1850	Groningen	Leeuwarden	Leeuwarden	Leeuwarden
1853	Venlo	Bergen op Zoom	Rotterdam	Rotterdam
1855	Vlissingen	Terneuzen	Vlissingen	Vlissingen
1856	Maastricht	Maastricht	Maastricht	Maastricht
1861	Maastricht	Maastricht	Venlo	Venlo
1864	Breda	Gorinchem	Breda	Breda
1867	Vlissingen	Gorinchem	Terneuzen	Vlissingen
1868	Vlissingen	Bergen op Zoom	Terneuzen	Bergen op Zoom
1869	Vlissingen	Bergen op Zoom	Vlissingen	Bergen op Zoom
1878	Vlissingen	Bergen op Zoom	Bergen op Zoom	Bergen op Zoom
1880	Bergen op Zoom	Bergen op Zoom	Bergen op Zoom	Vlissingen
1882	Bergen op Zoom	Middelburg	Bergen op Zoom	Vlissingen
1913	Bergen op Zoom	Middelburg	Bergen op Zoom	Middelburg
1914	-	-	-	-
1919	Bergen op Zoom	Middelburg	Bergen op Zoom	Middelburg
1922	-	-	-	-

In 1913 opgerichte onderdelen

1913	Staf-3 RI	3-3 RI	Staf-14 RI	3-14 RI
1922	Staf-3 RI	-	Staf-14 RI	-
1939	-	-	-	-

1913	Bergen op Zoom	Bergen op Zoom	Vlissingen	Vlissingen
1922	Bergen op Zoom	-	Bergen op Zoom	-
1939	-		-	

De in 1938 opgerichte (vredes)bataljons

1938	1-3 RI	2-3 RI	1-14 RI	2-14 RI
1939	3e Depotbat.	3e Grensbat.	14 Depotbat.	14e Grensbat.
1940	-	-	-	-

1938	Bergen op Zoom	Roosendaal	Middelburg	Bergen op Zoom
1939	Delft	-	Delft	-
1940	-		-	

De staf van de 13e Afdeling Infanterie/Staf 6e Divisie.

1815 Staf van 13e Afdeling Infanterie
1839 Staf van 3e Afdeling Infanterie
1841 Staf van 3e Regiment Infanterie
1913 Staf van 3e Infanteriebrigade
1922 Staf van 6e Infanteriebrigade
1939 Staf van 6e Divisie
1940
1950 Staf van 32e Regimentsgevechtsgroep (van 3e Divisie)
1964 Staf van 32e Brigade

1815 Nijmegen
1829 Arnhem
1840 Nijmegen
1842 Amsterdam
1846 Terneuzen
1847 Groningen
1853 Bergen op Zoom
1855 Vlissingen
1856 Maastricht
1864 Bergen op Zoom
1867 Vlissingen
1868 Bergen op Zoom
1922 Breda
1939 -
1950 pro memorie.

HOOFDOFFICIEREN VAN DE STAMBATALJONS.

Zie H. Ringoir - Hoofdofficieren der infanterie van 1568 tot 1813,

1e Stambataljon bladzijden 24,70 en 71.
2e Stambataljon bladzijden 39,40 en 41.
3e Stambataljon bladzijden 82 en 83.

J.H.J. ANDRIESSEN

WERELDOORLOG I: DE WARE SCHULDIGEN

De vraag wie de schuld had aan wereldoorlog I is op vele manieren beantwoord en in de meeste gevallen wordt Duitsland dan daarbij als oorzaak aangewezen. Was het niet Duitsland dat België binnenviel en de oorlog verklaarde aan Frankrijk en Rusland? Was het niet haar bondgenoot Oostenrijk die uit pure oorlogszucht Servië aanviel, zelfs nadat dit land aan praktisch al haar (onredelijke) eisen had voldaan en was het niet Duitsland dat Oostenrijk hiertoe het *'groene licht'* gaf en dus mede verantwoordelijk was voor de gevolgen?
Sterker nog, had Frankrijk - toen alles er op wees dat een conflict niet meer te vermijden was - haar troepen geen opdracht gegeven zich tien km. van de Duitse grens terug te trekken om zodoende zelfs maar de schijn van provokatie te voorkomen? En tenslotte, had Duitsland niet zelf toegegeven dat zij volledig schuld droeg aan het ontstaan van de oorlog, tijdens de vredesconferentie in 1918-1919?

Het antwoord op al deze vragen moet zonder meer bevestigend zijn en derhalve lijkt de conclusie dan ook nogal voor de hand liggend.
Daar komt nog bij dat de Duitse keizer zich in de jaren voor de oorlog vaak zeer provocerend uitliet en zich niet ontzag de toenmalige Belgische koning met oorlog te dreigen indien België zich niet aan de kant van Duitsland zou opstellen.
Tegelijkertijd bouwde het land aan een enorm en ambitieus vlootprogramma waar-

mede men duidelijk maakte dat Duitsland ook ter zee de eerste viool wilde spelen en de wereld wist reeds dat het Duitse leger, de trots van de keizer, uitstekend bewapend en uitermate goed getrained was en - naar de geschiedenis heeft geleerd - de aanvalsplannen met daarin begrepen de overweldiging van België, een land wiens onafhankelijkheid nota bene door Duitsland per verdrag mede gegarandeerd werd, lagen reeds jaren gereed.
Voorwaar, alle ingrediënten waren aanwezig om Duitsland volledig verantwoordelijk te stellen voor de afschuwelijke oorlog die miljoenen levens heeft gekost, koninkrijken deed vallen en het aanzien van de wereld volledig en blijvend veranderde.

Vandaag, we schrijven 1987, is het wat gemakkelijker dan voorheen te trachten een objectief oordeel te vellen. De Eerste Wereldoorlog is reeds echte geschiedenis en de Tweede ligt al weer ruim 40 jaar achter ons. De vijand van toen is de bondgenoot van heden. Maar ook de informatie welke ons vandaag de dag ten dienste staat is uitgebreider dan ooit.
Dokumenten, voorheen diep verborgen in de kluizen van ministeries, kwamen beschikbaar. Duizenden boeken werden geschreven en geanalyseerd. Dagboeken, brieven, korps- en regimentsgeschiedenissen van vriend en vijand belichten - elk van hun kant - de oorzaken en gevolgen van de vreselijke strijd. Kortom, een wereld van informatie stelt de geïnteresseerde onderzoeker in staat tot beter begrip en oordeel te komen en meningen en feiten van elkaar te onderscheiden.
Anno 1985 kan men dan ook niet ontkomen aan de vraag in hoeverre de gangbare meningen van toen thans nog wel juist zijn en in dit artikel zullen wij dan ook aantonen dat er op zijn zachtst gezegd toch wel grote twijfel moet bestaan aan de juistheid van de alom heersende mening dat Duitsland de schuld draagt aan het onstaan van de Eerste Wereldoorlog.
Teneinde tot een beter inzicht in de schuldvraag te komen, nemen wij u eerst mee terug naar een derde oorlog, nl. die tussen Frankrijk en Pruisen in 1870. Een oorlog die ontstond omdat Frankrijk zich verzette tegen de ambities van een Pruisische prins om de vakante Spaanse troon te bezetten.
Frankrijk stelde bewust onmogelijke eisen die dan ook niet werden gehonoreerd waarop Frankrijk naar de wapenen greep en de oorlog verklaarde.
Een noodlottige stap want in een serie hevige veldslagen werd het Franse leger in de pan gehakt, keizer Napoleon gevangen genomen en Parijs bezet. Om de schande en vernedering nog te vergroten werd in de beroemde spiegelzaal te Versailles het Duitse keizerrijk uitgeroepen en tenslotte lijfde Duitsland Elzas-Lotheringen bij het Duitse Rijk in.
Het Duitse Keizerrijk was geboren en - naar het scheen - de macht van Frankrijk voorgoed gebroken. Toch lag juist in dit gebeuren de kiem verborgen van een veel vreselijker oorlog, zo'n 44 jaar later.

Het Franse volk, geschokt en verslagen, verloor het vertrouwen in haar leger, een leger dat diep vernederd was en zich nog nauwelijks durfde te vertonen. Het was in die tijd dat officieren zich in burger kleedden, alvorens de kazerne te verlaten en het zou tot 1880 duren voor men zich weer ging bekommeren om 's lands grenzen en de defensie weer ernstig ging nemen. In de daarop volgende jaren werd de nieuwe grens met Duitsland voorzien van een verdedigingsgordel met uitermate sterke, welhaast onneembare forten w.o. Verdun, Toulle, Belfort e.a. De toegang tot Frankrijk werd hiermede hermetisch afgesloten en het Franse volk begon weer geloof in de toekomst te krijgen. Het was dan ook toen dat de gedachte aan revanche de kop begon op te steken, eerst voorzichtig, maar allengs openlijker en heviger en in 1887, kort nadat het laatste fort in de verdedigingsgordel gereed was gekomen, stelde de Franse militaire leiding haar eerste offensieve plannen op welke er in principe op waren gericht het verloren Elzas-Lotharingen weer in de Franse moederschoot te doen terugkeren.

Frankrijk was inmiddels openlijk vijandig geworden tegen het Duitse Rijk. De verdedi-

gingsstrategie werd losgelaten en het Franse leger werd a.h.w. omgeschoold tot een uitsluitend offensief gerichte oorlogsmachine. *'De aanval'* werd het heilig credo en alles wat maar zweemde naar het begrip *'verdediging'* werd te vuur en te zwaard bestreden. De Franse soldaat leerde aan te vallen, ten koste van alles en met alle middelen. Het leger maakte zich gereed en kon *'het grote ogenblik'* nauwelijks afwachten.

Gedurende dit proces hadden ook de diplomaten niet stil gezeten. De Franse regering - bevreesd voor een herhaling van de ramp van 1871 - begon een diplomatiek offensief dat - naar de geschiedenis ons leert - briljant in opzet en bijzonder geslaagd in uitvoering genoemd mag worden.
Het doel van dit diplomatieke offensief was Duitsland te isoleren en - indien mogelijk - van haar bondgenoten los te weken.
Frankrijks eerste kans hiertoe kwam toen Duitsland het z.g. *'herverzekerings-verdrag'* met Rusland liet verlopen. Dit verdrag, dat door Bismark was gesloten, diende ertoe om Duitsland de nodige rugdekking te verzekeren en voorzag in een soort niet-aanvalsverdrag waardoor Rusland de facto bondgenoot van Duitsland was geworden. Het verdrag liep echter af en werd door de jeugdige en pas gekroonde Wilhelm-2 niet hernieuwd.

Frankrijk reageerde onmiddellijk en zond, het was toen 1890, de generaal Boisdeffre naar Rusland, zogenaamd als waarnemer bij de jaarlijkse manoeuvres van de Russische strijdkrachten - maar in werkelijkheid voor het openen van besprekingen over een mogelijke Russisch-Franse militaire samenwerking!
Boisdeffre vond een gewillig oor bij de Russen, welke meer en meer belangstelling kregen in de Dardanellen en Constantinopel doch op die weg uiteraard Duitsland tegenover zich vonden.
De besprekingen duurden 2 weken en werden afgerond met een overeenkomst inzake samenwerking in geval van oorlog.
Enige maanden daarna, om precies te zijn in juli, stuurde Frankrijk en marine eskader naar Rusland voor een officieel bezoek. 1)

Tijdens dit vlootbezoek werd de als pro-Duitsland bekend staande Russische minister van Buitenlandse Zaken, Giers, - officieel door de Franse regering uitgenodigd naar Parijs te komen en dit bezoek vond kort daarop, in 1891 plaats. Tijdens de d.o.v. besprekingen oefende de Franse minister van BTZ Ribot, grote druk uit op Giers en waarschuwde hem voor een mogelijke Duitse verrassingsaanval op Rusland. Deze waarschuwing miste zijn doel niet en Giers toonde zich bereid om besprekingen te openen over een militaire samenwerking die veel verder zou gaan dan in de overeenkomst van het jaar daarvoor was voorzien. 2)
Hoe belangrijk Frankrijk e.e.a. vond bleek uit het feit dat men reeds een volledig *'ontwerp-verdrag'* opgesteld door de generaal Mirabel gereed had. Hoofdpunt van dit verdrag, de essentie dus, werd gevormd door de zinsnede: *'The essential thing is to aim at the destruction of the principal enemy'*, en dit was uiteraard Duitsland.
Het verdrag *'Dirabel'* voorzag in een militaire conventie en werd al snel getekend door de Franse en Russische chefs-staf, de generaals Boisdeffre en Oruchev en daarna aan de Tsaar voorgelegd.

De Tsaar was bevreesd dat het Franse parlement - dat toen in samenstelling niet oorlogszuchtig was, het verdrag zou afwijzen wegens de duidelijke gerichtheid op de vernietiging van Duitsland. Hij vreesde ook dat de inhoud van het verdrag naar buiten zou komen en eiste dan ook dat het uitsluitend bekend zou worden bij de Franse president en bij zijn eerste minister. 3) De Fransen stemden toe en de Tsaar zette op 17 augustus 1892 zijn handtekeningen. 4) Op 4 januari 1894 werd de alliantie ook door het Franse parlement bekrachtigd en trad officieel in werking.
Laten we eens naar de inhoud van het alliantieverdrag kijken 1).

Artikel 2 stelt het volgende: ingeval de strijdkrachten vn de Triple Alliantie, of van een van de landen die daarbij zijn aangesloten, worden gemobiliseerd, zullen Frankrijk en Rusland, op de eerste aanduiding

daartoe, zonder dat voorafgaand overleg nog noodzakelijk is, hun strijdkrachten onmiddellijk mobiliseren en zo dicht mogelijk naar de grenzen transporteren. Deze troepen zullen daarop tot volledige actie overgaan zonder tijdsverlies zodat Duistland- zowel in het Westen als in het Oosten- gelijktijdig de strijd zal moeten aanbinden.

Artikel 3 stelt: (let wel, het is dan 1892!) *'The available forces which must be employed against Germany shall be for France 1.300.000 man, for Russia from 700 - 800.000 men.'*

Jaarlijks kwamen nu de beide generalestaven bijeen om het verdrag verder inhoud te geven 3). De notulen van deze bijeenkomsten zijn o.m. te vinden in de USA Congressional records. In die van december 1923, pagina 357-362 vinden we de notulen van 1913 waarin gesteld wordt: *'De 2 chefs staf bevestigen/confirmeren de afspraken van de voorafgaande vergaderingen in 1911 en 1912 waarin volledige overeenstemming werd verklaard m.b.t. de gezamelijke doelstelling, n.l. de vernietiging van de Duitse legers* 4).'

Direct na de ondertekening van het Frans/Russisch verdrag stelde Frankrijk enorme sommen geld (gem. 450.000.000 franc p.j.) ter beschikking van Rusland waarbij slechts één eis werd gesteld: het geld moest gebruikt worden voor de uitbouw van het Russische spoorwegnet, een uiterst dringende noodzaak om een snellere mobilisatietijd van het Russische leger te bewerkstelligen 2). Tegelijkertijd diende een deel van het geld gebruikt te worden om de Franse pers te beïnvloeden, zich meer achter de revanchegedachte te stellen. Dat dit ook inderdaad geschiedde blijkt o.a. uit thans gepubliceerde brieven van de Russische ambassadeur Iswolski waarin hij regelmatig om geld verzocht t.b.v. bepaalde Franse bladen. In zo'n brief, gedateerd 23-5-1912, vraagt hij er weer om en ontvangt Fr. 300.000.

Nog even terzijde:
In 1913 waren er Franse presidentsverkiezingen. Pointcaré stelde zich kandidaat maar het Franse blad *'Le Radical'* was fel anti. Rusland, via Iswolski, stuurde grote sommen geld en al spoedig veranderde het blad van toon. Op 17-1-13 werd Pointcaré gekozen. Al snel stelde hij een apart departement in dat zich bezig hield met de verdeling van de *'Russische'* gelden en in 1913 was deze als volgt:

Le Radical	fr. 120.000
Le Figaro	25.000
Le Temps	50.000
La Laterne	35.000
La Libre Parole	80.000
L'Aurore	45.000
Le Gaulois	25.000
La Liberté	30.000

Het is dan ook duidelijk waarom deze bladen plotseling anti-Duits en pro-Russisch werden. President Pointcaré hield zich hier persoonlijk mee bezig en beïnvloedde - met Russisch geld- door middel van omkoping van de pers - het Franse volk ter voorbereiding op een oorlog.
DE BELANGRIJKHEID VAN DE FRANS/RUSSISCHE ALLIANTIE IS DUIDELIJK. DUITSLAND ZOU, INDIEN HET TOT EEN OORLOG KWAM, OP TWEE FRONTEN MOETEN STRIJDEN.
Frankrijk deed zijn uiterste best de verhouding met Rusland op peil te houden en wist, veel later (1911) nog zeer belangrijke afspraken te maken welke van grote invloed zouden zijn op het verloop van de eerste fase van de oorlog.
We komen hier later nog op terug.
Een der belangrijkste doeleinden van Frankrijk was met deze alliantie bereikt en men richtte zich nu op een andere bondgenoot van Duitsland, Italië, dat zich in 1881 had aangesloten bij Oostenrijk en Duitsland en daarmede samen de z.g. *'Driebond'* vormde. Italië had dus reeds een verbond met deze landen toen het zijn Abbesijnse avontuur begon, een avontuur dat het in 1896 te Adowa met de nederlaag moest bekopen. Italië gaf Duitsland mede de schuld van deze nederlaag omdat dit land te weinig steun zou hebben gegeven, een steun die het overigens volgens het verdrag in het geheel niet verplicht was te verstrekken.

En dan volgt een voor die tijd typisch Italiaanse streek. Het land sluit wel weer een nieuw verdrag met Duitsland en Oostenrijk als dit weer hernieuwd moet worden maar gaat tegelijkertijd een *'handelsverdrag'* met Frankrijk aan dat in 1901 gevolgd wordt door een geheime overeenkomst tussen de beide landen waarin met elkanders interesse in respectievelijk Tripoli en Marocco erkent. Deze geheimde overeenkomst, die al helemaal niet in overeenstemming is met de politiek van de beide verdragspartners, Duitsland en Oostenrijk, wordt dan op 30 juni 1902, dus terwijl Italië nog steeds officieel lid is van de *'Driebond'*, gevolgd door een nieuw geheim verdrag met Frankrijk, waarbij Italië belooft neutraal te blijven in geval van een oorlog in Frankrijk, OOK INDIEN FRANKRIJK ZICH GEDWONGEN ZOU VOELEN ZELF HET INITIATIEF TOT ZO'N OORLOG TE NEMEN 2). Niet alleen is deze geheime overeenkomst een flagrante schending van het bestaande verbond met Duitsland en Oostenrijk, nog schandelijker was het dat Italië dit *'Driebond'* verdrag twee dagen er voor en wel op 28 juni, wederom plechtig hernieuwd had. Men zegt wel eens *'van je vrienden moet je het hebben!'*
Een ander zeer opmerkelijk feit is dat Frankrijk in deze geheime overeenkomst de zinsnede liet opnemen: *'Ook indien Frankrijk zich door de omstandigheden gedwongen zal voelen het initiatief tot oorlog te nemen.'* Dat deze zinsnede er niet zonder bedoeling in werd opgenomen zal later nog blijken maar toont nu reeds aan dat het land duidelijk iets in z'n schild voerde.
Hoe het ook zij, voor Frankrijk was deze overeenkomst wederom een duidelijk diplomatiek succes. Het had een tweede bondgenoot van Duitsland losgeweekt en men behoefde zich bij een eventuele oorlog niet meer bezorgd te maken over de Frans-Italiaanse grenzen waarbij tevens Franse divisies vrijkwamen voor inzet elders.

Toch was men in Frankrijk niet tevreden. Voor een aanvalsoorlog tegen Duitsland achtte men zich nog steeds niet sterk genoeg. Men wilde minstens nog een land zien over te halen de Franse kant te kiezen, maar dan aktief, dus met inzet van een aantal divisies, en men koos hiervoor de vroegere aartsvijand *'Engeland'*. Wederom speelde het lot Frankrijk in de kaart.

Engeland, dat zich tot op dat moment zeer weinig met andere landen had ingelaten, begon zich onrustig te voelen bij de groeiende economische macht van Duitsland. Ook de snelle opbouw van de Duitse vloot baarde het land zorgen en zo kon het gebeuren dat het rond 1904 verdragen sloot met Frankrijk 3) en Rusland. Nog wel geen militaire verdragen, maar toch verdragen die deze landen dichter naar elkaar toebracht. De isolatie van Duitsland was kompleet. De Duitse diplomatie had gefaald, die van Frankrijk gezegevierd.

Zetten we alles nog eens op een rijtje:

1871: Frankrijk verliest de oorlog tegen Pruisen. Het Duitse Rijk wordt geboren.
1880: Frankrijk herstelt en begint met het opstellen van defensieve plannen welke leiden tot de bouw van een fortengordel aan de nieuwe Frans-Duitse grens.
1887: Het eerste offensief plan (nr. 8) wordt door Frankrijk opgesteld met als doel de herovering van Elzas-Lotheringen.
1891: Frankrijk en Rusland sluiten een militaire alliantie. Frankrijk start een diplomatiek offensief gericht op losweken van Italië uit de *'Driebond'*.
1902: Op 28 juni hernieuwt Italië het *'Driebond'* verdrag.
1902: Op 30 juni sluit Italië het geheim *'niet aanvalsverdrag'* met Frankrijk (zie voorgaande).
1904: Engeland sluit verdragen met Frankrijk en Rusland.
1905: Frankrijk en Engeland beginnen zeer geheime besprekingen over eventuele deelname van Engeland bij een oorlog met Duitsland.

Het is duidelijk dat Duitslands positie verre van aantrekkelijk is geworden. Geïsoleerd, omgeven door vijandige naties, zag het land zich geplaatst voor een situatie welke reeds direct na de oorlog van 1871 door de oude

Von Moltke was voorzien en waartoe hij - en zijn opvolgers dan ook niet hadden nagelaten zich hierop militair voor te bereiden. Het is in dit stadium nuttig wat nader in te gaan op deze Duitse voorbereidingen omdat daarui zal blijken dat Duitsland zich met deze plannen uiteindelijk vast manoevreerde en tenslotte voor een onmogelijke keus kwam te staan die het uitbreken van de oorlog welhaast onvermijdelijk maakte.

Bronnen:

1. Standaard Geschiedenis van de Twintigste Eeuw, deel 2.
2. History of The First World War - Liddel Hart's.
3. Memoires of Field Marshall French 1914 - French.
4. The German Wars - D.J. Goodspeed.

(Wordt vervolgd)

B.C. CATS, AFDELING MILITAIRE EMBLEMEN

De mouwemblemen van 41, 42 en 43 Zelfstandige Infanterie Brigade en de ommummering tot resp. F-, F- en H-Brigade

Vanaf 1948 besloot de Minister van Oorlog de jaarlichtingen dienstplichtigen (aanvangend met de lichting 1928) niet meer zoals voorheen in het geheel en tegelijk onder de wapenen te roepen, doch een halve lichting in het voorjaar en een halve lichting in het najaar.

Ten behoeve van de aflossing der Koninklijke Landmacht in het zich tot Indonesië ontwikkelende Nederlands-Indië werd per halfjaarlijkse lichting een derde deel van een infanteriedivisie opgeleid. Drie infanteriebataljons werden met een zelfstandige mitrailleurcompagnie, een regiment veldartillerie, een afdeling luchtdoelartillerie, een afdeling pantserdoelartillerie, een zelfstandig verkenningseskadron, een pionierscompagnie, verbindingsafdeling, transportcompagnie, hulpverbandplaatsafdeling en enige kleinere eenheden samengevoegd tot een Zelfstandige Infanterie Brigade (ZIB).

1 juli 1948 werd 41 ZIB opgericht en in de zomer van 1948 naar Indië verscheept. Vanwege de behoefte aan infanterie in Indië werden aan de brigade drie extra infanteriebataljons toegevoegd. Evenals voor de voorgaande naar Indië gezonden lichtingen dienstplichtigen (lichting 1925 bij de 1e Divisie 7 december, lichting 1926 bij de 2e Divisie en de lichting 1927 in los verband) werd voor 41 ZIB in Nederland een mouwembleem ontworpen. Dit embleem, dat werd ingevoerd met Legerorder 244/1948, bestond uit een rond schild met 5 cm middellijn waarin een gestyleerd klaverblad van vier was aangebracht op een verticaal staande bajonet, samen het cijfer 41 tot uitdrukking brengend. Het klaverblad en de bajonet waren geplaatst op een cirkelvormige geribde ondergrond (zie afb. 1). Het embleem was vervaardigd van bronskleurig metaal, overlangs licht gebogen en aan de achterzijde voorzien van twee metalen strip-

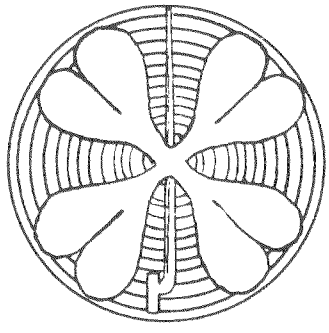

Afbeelding 1

pen waardoor het d.m.v. trensjes op de bovenmouw van de veldblouse (jak battle dress), jas dagelijks tenue en overjas, het middelpunt van het embleem 7,5 cm onder de schoudernaad, diende te worden gedragen.
Reeds bij het embleem voor de in 1947 uitgezonden lichting 1927 was de Kwartiermeester-generaal er in Nederland toe overgegaan metalen emblemen te laten vervaardigen, inplaats van de gebruikelijke stoffen exemplaren. Dit hield verband met de ervaring in de tropen, waar de stoffen emblemen door de zon en het vele wassen der kleding snel verbleekten en versleten.

In het najaar van 1948 kwam de tweede helft van de lichting 1948 onder de wapenen, die op 1 januari 1949 werd geformeerd tot de 42e Zelfstandige Infanterie Brigade (42 ZIB) en overeenkomstig 41 ZIB was samengesteld. Voor deze brigade werd een mouwembleem ontworpen bestaande uit een ovaal schild van 6 bij 4,5 cm waarin vier sterren tussen twee gekruiste bajonetten waren geplaatst, samen het cijfer 42 tot uitdrukking brengend. Het embleem was omgeven door een koordvormige rand en wederom vervaardigd van bronskleurig metaal met twee bevestigingsstrippen aan de achterzijde (zie afbeelding 2).

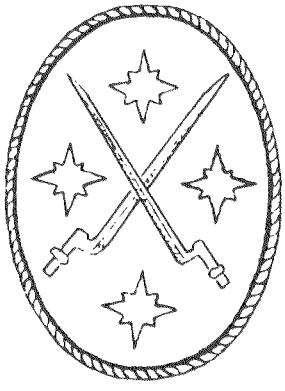

Afbeelding 2

Inmiddels bereikte de uniformcommissie het bericht dat de reeds in Indië aangekomen 41 ZIM aldaar in opvolging van de reeds aanwezige A- t/m E-Divisie tot F-Brigade was vernoemd. Hierdoor was het

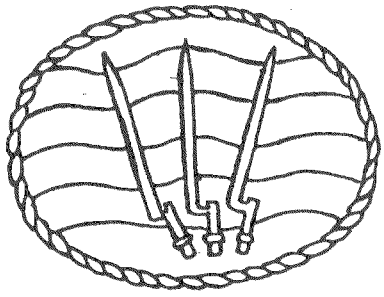

Afbeelding 3

embleem met klaverblad en bajonet in feite niet actueel meer en werd in Indië een nieuw mouwembleem voor deze F-Brigade ontworpen en aangemaakt in de bekende Indië-uitvoering (metaal met gekleurde vlakken). In dit embleem was overigens wèl het klaverbladsymbool overgenomen (zie afbeelding 4).

Om deze reden is het bronzen embleem van 42 ZIB niet doorgevoerd. Er verscheen geen invoeringsbeschikking en de aanmaak bleef beperkt tot enige proefexemplaren, waarvan er een in het legermuseum te Delft te zien is.
Toen 42 ZIB voorjaar 1949 in Indië arriveerde en daar tot G-Brigade werd vernoemd is ook voor deze brigade een nieuw embleem, in de stijl van de F-Brigade, ontworpen en ingevoerd (zie afbeelding 5).

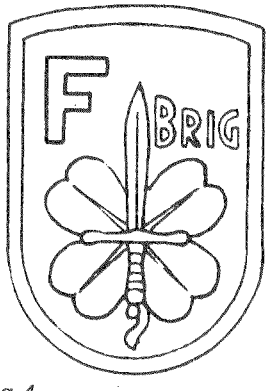

Afbeelding 4

Voorjaar 1949 kwam de eerste helft van de lichting 1929 onder de wapenen, waaruit op 1 juli 1949 de 43e Zelfstandige Infanterie Brigade werd geformeerd (samenstelling als

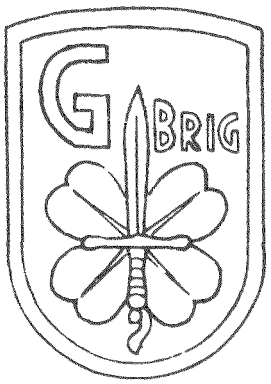

Afbeelding 5

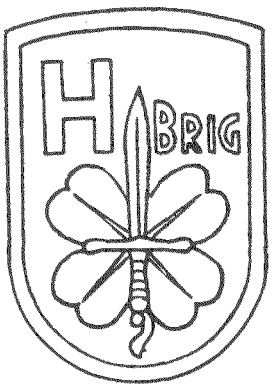

Afbeelding 6

41 en 42 ZIB). Hiervoor was inmiddels reeds een mouwembleem ontworpen bestaande uit een ovaal schild van 6 bij 4,5 cm waarin op vier gestyleerde golven drie bajonetten waren aangebracht, samen het cijfer 43 brengend (zie afbeelding 3).
Dit embleem is niet verder dan de ontwerpfase gekomen, omdat de hierboven geschetste situatie met de emblemen van 41 en 42 ZIB de invoering van een embleem voor 43 ZIB in Nederland overbodig maakte.
Inderdaad werd 43 ZIB na aankomst in Indië najaar 1949 tot H-Brigade vernoemd en ontving het een mouwembleem overeenkomstig de F- en G-Brigade, uiteraard met de eigen letteraanduiding (zie afbeelding 6) 1).
In feite vormden de overeenkomstige 41e, 42e en 43e Zelfstandige Infanterie Brigade samen de 4e Divisie, hetgeen door de symboliek in de emblemen der F-, G- en H-Brigade goed tot uidrukking is gebracht.
De vernoeming van deze brigades in Indië tot F-, G- en H-Brigade is echter tevens de reden dat de serie van drie emblemen voor 41, 42 en 43 ZIB nooit geheel is doorgezet. Het is ook de reden dat het embleem van 41 ZIB wél, doch het embleem van 42 ZIB sporadisch, en het embleem van 43 ZIB geheel niet in de collecties van verzamelaars voorkomt 2).

NOTEN:

1. Het heeft in de bedoeling gelegen uit de tweede helft van de lichting 1929 een nieuwe zelfstandige infanteriebrigde te formeren. Door de inmiddels plaatsgevonden souvereiniteits-overdracht heeft dit niet meer plaats gevonden en zijn de dienstplichtigen, bestemd voor deze brigade, niet meer naar Indië gezonden.
2. Het is daarbij interessant dat bij eenzelfde formatie van de KNIL in 1948/49 twee verschillende mouwemblemen zijn gedragen, te weten het embleem 41 ZIB dan wel dat der F-Brigade.

BOEKBESPREKING

Het boek **'Het korps Mariniers'** met als subtitel *'1942-heden'* is geschreven onder redactie van prof.dr. G. Teitler, hoogleraar bij het Koninklijk Instituut voor de Marine (KIM) en LNTKOLMARNS mr.drs. C. Homan docent aan ditzelfde instituut en is uitgegeven bij de *'Bataafsche Leeuw'*. Professor Teitler beschrijft *'Het ontstaan van de Mariniersbrigade. Strategie en politiek'* terwijl overste Homan *'het korps Mariniers van vandaag: taken en middelen en de Bijzonder Bijstands Eenheid'*, beschrijft.
LNTKOLMARNS drs. D.C.L. Schoonoord beschrijft *'De Mariniersbrigade en de politionele acties'* en KOLMARNS b.d. A.J. Hakkert *'Nieuw Guinea'*. KOLMARNS W.J.I. van Breukelen is verantwoordelijk voor het hoofdstuk over *'de opleiding bij het Korps Mariniers'* en LNTKOLMARNS H.T.F. Mallant voor het hoofdstuk *'Het korps Mariniers en de Noordflank'*. Tenslotte heeft mr. J.C. van Munster van Heuven, oud voorzitter van het COM, het hoofdstuk *'Het Contact Oud Mariniers 1950-1985'* beschreven.
Uit bovenstaande opsomming blijkt tevens welke onderwerpen het boek behandeld. Het is rijk geïllustreerd met zwart/wit en kleurenfoto's en uitgegeven op het populaire formaat van 28.5 x 22.5 cm. Gebonden en gedrukt op 83 pagina's is dit boek voor *f* 36,- in de boekhandel en in het Mariniersmuseum verkrijgbaar. Het boek is, zoals uit bovenstaande blijkt, geschreven door specialisten op hun vakgebied en dus een garantie voor de lezer over de juistheid en waarde ervan.

W.Geneste

'DE HELE HAP' dat evenals de geschiedenis van de Mariniersbrigade en *'De Helden van de Willemsbrug'* is geschreven door Wim Hornman is een heruitgave van Omega boek uit Amsterdam. Het boek is in 1953 uitgegeven bij de Bezige Bij. Het behandelt de jungle oorlog van de mariniers op Oost Java in de periode van 1946 en 1947. Het vertelt de ervaringen van een peloton onder commando van de rechtvaardige ijzervreter sergeant De Griek. Het is een feiten roman vol spanning, vriendschap en haat en van leven en dood. Het vertelt ook veel van de geheimzinnige kracht van de tropen en de invloed daarvan op de veelal jonge mariniers. Geschreven in een taal die men uit die tijd zal herkennen. Een mengeling van Nederlands, maleis en typische marine uitdrukkingen die het vermoeden geven als was de auteur er zelf bij geweest. Nogmaals een prettig leesbaar boek over een bijna vergeten jungle oorlog. Gelet op de ervaringen van auteur Wim Hornman als oorlogscorrespondent in Korea en zijn ongeveer dertig boeken op velerlei gebied en de vele reizen die hij maakte, een garantie voor een goed boek. Het is voor *f* 29,50 in de boekhandel en het mariniersmuseum te koop. Het is gebonden en bevat ruim 200 pagina's en is geïllustreerd met foto's.

W. Geneste

'De Geschiedenis van de Mariniersbrigade' geschreven door Wim Hornman en uitgegeven door Omega boek te Amsterdam is verkrijgbaar bij de boekhandel en het Mariniersmuseum. Het 450 pagina's dikke boek is een echte feitenroman. Honderden mariniers in de jaren 1946, 1947, 1948 en 1949 bij de Mariniersbrigade in Oost-Java hebben gediend, heeft de schrijver persoonlijk ondervraagd en hun verhalen zijn in dit boek op een vlotte wijze weergegeven. Vele feiten en personen heeft hij genoemd, doch even zovelen zullen zich in dit boek bij naam niet terugvinden, maar wel zullen zij herkennen de omstandigheden en feiten zoals zij in de Oost hebben gewerkt en geleefd, al hebben anderen het verteld.
Het is geen geschiedkundig naslagwerk maar bij het lezen van het boek begrijpt men hoe er in die periode door hoog en laag geschiedenis is gemaakt. Geen droge opsomming van feiten doch een verslaggeving van de dagelijkse gang van zaken. Bij het lezen krijgt men een duidelijk beeld van de taakuitoefening door mariniers ver van huis, een beeld van mensen die Orde en Vrde brengen in een voor hun vreemd land, omdat het hun opdracht is. Het boek geeft een beeld van hoe toen, nu 40 jaar geleden, werd geleefd, gedacht, gevoeld en gewerkt. De hoogtepunten doch ook de dieptepunten uit deze periode worden zeer goed weergegeven. De schrijver is er zeker in geslaagd om de verhalen en de indrukken uit die tijd, die nu nog bij mensen, die het hebben meegemaakt, leven, goed en op vlotte wijze weer te geven. Het is niet alleen een boek dat iedere

'Brigadegast' moet lezen en in bezit hebben, doch eenieder die geïnteresseerd is in het Korps Mariniers en in het bijzonder in de mens die dat Korps m aakt de MARINIER!
Verkrijgbaar bij het MARINIERSMUSEUM, Maaskade 119, 3071 NK ROTTERDAM, telefoon 010-137505. Schriftelijk te bestellen onder bijsluiting van een ingevulde en ondergetekende girokaart, bankcheque of eurocheque. Voor rekeninghouders bij de giro rechtstreeks door overschrijving op girorekening 38 25 316 ten name van het MARINIERSMUSEUM, onder vermelding van de titel:
'De Geschiedenis van de Mariniersbrigade'.
Prijs gebonden *f* 59,50.

W. Geneste

VOORJAARSEXCURSIE DELFT
vrijdag 29 mei 1987

's Morgens staat een bezoek aan de Oude en de Nieuwe kerk op het programma. We beginnen in de Oude kerk met zijn scheve toren en graftomben van o.a. bekende zeehelden. Hier zal de kosteres, mevrouw Schonewille een rondleiding verzorgen. In de Nieuwe kerk, waar we vervolgens heengaan, vertelt ons bestuurslid, de heer E.W. van Popta een aantal interessante wetenswaardigheden over de kerk en de daar aanwezige monumenten.
De lunch wordt gebruikt in restaurant *'De Prinsenkelder'* waar onze *'Vader des Vaderlands'* nog voetstappen heeft liggen!
's Middags brengen we een bezoek aan het Koninklijk Nederlands Leger- en Wapenmuseum *'Generaal Hoefer'* gelegen aan de Korte Geer 1. Ons lid, de heer F.J.H.Th. Smits jr., zal hier de rondleiding voor ons verzorgen. Degenen, die tevoren iets meer over het museum te Delft willen weten raad ik aan de artikelen in *'Mars et Historia'* (juli/aug. 1986) en in *'Armamentaria'* (nr. 20, 1985) te lezen.
De te lopen afstanden zijn niet groot, maximaal één kilometer per keer. Desgewenst kan men per tram (lijn 1) van het station naar het *'Prinsenhof'* rijden en vandaar via het Agathaplein lopen naar de Oude kerk. Afstand legermuseum-station is twee minuten. In verband met gebrek aan parkeerruimte in Delft wordt u aangeraden zo mogelijk per openbaar vervoer te komen. Indien u met eigen auto komt is er (hopelijk) parkeerruimte onder het spoorviaduct (aan de kant van de Phoenixstraat en de Westvest staan parkeermeters en aan de kant van de Spoorsingel is het vrij parkeren).

TIJDSCHEMA
Samenkomst in de restauratie van station Delft (niet station Delft Zuid). Indien gewenst kunt u ook rechtstreeks naar de Oude kerk gaan.
10.15 uur vertrek van station Delft
10.30 - 11.30 uur rondleiding Oude kerk
11.30 - 11.45 uur wandeling naar de Nieuwe kerk op de Markt
11.45 - 12.45 uur rondleiding Nieuwe kerk
12.45 - 13.00 uur wandeling naar restaurant *'Prinsenkelder'* Schoolstraat 11, (tel. 015-122893) (gastenoproep)
13.00 - 14.00 uur lunch (evt. aperitief voor eigen rekening)
14.00 - 14.30 uur wandeling naar het Museum Generaal Hoefer
14.30 - rondleiding door het Museum.

Kosten *f* 26,50 per persoon. Wilt u uw museumkaart of lidmaatschapskaart van het *'Legermuseum'* meenemen indien u deze heeft?
U kunt zich opgeven, gaarne **vóór 23 mei a.s.**, door *f* 26,50 per persoon over te maken op postgiro nr. 29.40.790 van de NVMH te Wassenaar onder vermelding van *'voorjaarsexcursie 1987'.*

GELEGENHEIDSENVELOPPE

In het kader van de door de Stichting Vrienden van het Militaire Luchtvaart Museum, in samenwerking met de Traditiekamer van de Marine Luchtvaartdienst, uit te geven gelegenheidsenveloppen zal binnenkort de 5e enveloppe verschijnen. Deze zal betrekking hebben op de Glenn L. Martin bommenwerper, ter herinnering aan de heldhaftige strijd van de met Glenn Martin bommenwerpers uitgeruste vliegtuiggroepen van het Wapen der Militaire Luchtvaart van het Koninklijk Nederlands-Indische Leger, 1941 - 1942.
De Fokker T-V en C-X enveloppen (nr. 3 en 4) zijn nog in beperkte mate verkrijgbaar à *f* 8,- per stuk.

Filatelistische gegevens:
Enveloppe: 100 grams papier, formaat 10x19 cm., vier-kleuren-druk.
Frankering : Frankeerzegel 75 cent - 50 jarig huwelijk Prinses Juliana en Prins Bernhard.
Stempel: P.T.T. handstempel van Soesterberg, 22 april 1987 en het Militaire Luchtvaart Museum te Soesterberg.
Adressering : Verwijderbaar etiket.
Insluiter: Historisch overzicht van de Glenn L. Martin Type 139 bommenwerper.
Bestelling : Door storting van *f* 5,- per stuk op postgiro 78599 of bankrekening nr. 50.55.10.081 t.n.v. H.J. de Jong te Spijkenisse met vermelding aantal enveloppen nr. 5.

Bestellingen dienen voor de datum van uitgifte in ons bezit te zijn en zullen in volgorde van binnenkomst worden behandeld. Indien de enveloppe is uitverkocht wordt het bedrag teruggestort. Bestellingen na 22 april 1987 dienen te worden verhoogd met *f* 1,- extra per enveloppe. De verzending geschiedt in de week na 22 april, door H.J. de Jong te Spijkenisse.

13e Opgave van wijziging en aanvulling op de ledenlijst van 1 juni 1985:

Nieuwe leden:
Beekhuizen, H., Postbus 80.013, 1005 BA Amsterdam 1, 3, 5, 6, 11
Bolt, J.B.C., Dijkumerweg 7, 9923 TC Garsthuizen 6, 11, alg.
Bruinen. J.Th.A., Frederik Hendrikstr. 39, 5923 BJ Venlo 12 (periode 1790-1815)
Meerwijk, M., Van Brakellaan 119, 1215 PH Hilversum 5 incl. schildjes en tegels
Meijers, W.H., Wagenhoeve 44, 3992 PD Houten 1, 3, 5, 11
Pijl, M.G.G. van der, "t Pijlendoel', Beukenlaan 60, 3911 XL Rhenen
4, 5 (1939-heden, incl. documentatie
Rompelman, Drs. J.W., Postbus 1064, 3600 BB Maarssenbroek 2, 3, 6, 10
Snelders, J.P., Kelloggplaats 281, 3068 JH Rotterdam 5 + militaria alg.
x) Stichting Vrienden van de Vesting Naarden, Westwalstraat 6, 1411 PB Naarden
algemeen
x) Vereniging Onderofficieren Geneeskundige Troepen, Leeuwenhoekstraat 92, 1222 SK Hilversum algemeen

x) = op basis van uitwisseling publicaties.

Overleden:
Het bestuur deelt met leedwezen mede dat sinds januari zijn overleden:
Dólleman, F.H., Koksweg 3, 4371 NE Koudekerke
Schimmel, A., Ruysdaelplein 4, 1411 RD Naarden
Uijterschout, I.L., Eikendonck 15, 5261 BN Vught
Verhoeven, Ir. J.J., Hofmeierstraat 16, 5663 CK Geldrop.

Nagekomen opzegging:
Spekking, W.A., Schipbeek 21, 1273 MJ Huizen

Adreswijziging (oude adres vervangen door):
Boonstra, H., Bagijnenland 61, 7206 LC Zutphen
Dijke, J. van, 's-Gravensingel 3, 3062 SB Rotterdam
Lancker, A.F., Secanets 39, 03779 Setla (Alicante) Spanje

Correcties:
Beekhuizen, H. in 12e opgave van wijz. abusievelijk afgevoerd, waarvoor onze excuses.
Sierksma, Kl., juiste adres: Woelwijk 1 'Nij Midgaard', 9255 KE Tytsjerk

Ledenbestand na 12e opgave van wijzging: 436
13e opgave van wijziging + 10 - 5 = 5
Actuele leden per 1 maart 1987 441

Herkenning van het Kruis voor belangrijke Krijgsverrigtingen een zaak van eikels, doppen, snorren en stekels

Verslag van een analyse van het Expeditiekruis door F. Riemersma en E.A.J. van Engeland.

Een onderscheiding die we geregeld op ruilbeurzen en bij handelaren tegen komen is het Kruis voor belangrijke Krijgsverrigtingen (met een g). Dat er zeer veel verschillen in deze medaille zijn weten slechts de gespecialiseerde verzamelaars. Al eerder is over deze detaillistische materie geschreven door onder andere dr. W.F. Bax en H.G. Meijer. Wij willen onze bevindingen graag aan de voorgaande toevoegen, waarbij we zijn uitgegaan van de beschrijving van laatstgenoemde in 'Mars et Historia'.

De door ons gevonden verschillen in de emissies en modellen beperken zich tot duidelijk zichtbare stempelvarianten. Soms is het bij de bepaling van een model moeilijk vast te stellen of een afwijking het gevolg is van een dubbelslag, goed poetsen, de afwerking der randen of verwering van het metaal.
Voorts is ons duidelijk geworden, dat bij het opmaken van het Expeditiekruis tezamen met andere medailles geen rekening werd gehouden met typen, emissies en modellen. Gespen van na 1900 komen voor op het kruis van de 1e emissie (1869) en in enkele gevallen komen gespen uit het eind van de 19e eeuw ook voor op het kruis van een veel latere emissie. De oorzaken hiervan laten zich slechts raden en vallen buiten het bestek van dit artikel, dat primair bedoeld is om een overzicht te geven van de verscheidenheid in kruisen, onafhankelijk van de wijze van opmaak of gespencombinatie.
Wij hopen dat onze analyse aanleiding mag zijn voor andere verzamelaars en geïnteresseerden eveneens hun exemplaren van het Expeditiekruis aandachtig te bekijken en eventuele bevindingen op schrift te stellen.

Het Kruis voor belangrijke Krijgsverrigtingen, Expeditie-kruis, Looden Willem

In de uitvoering van het kruis zijn twee typen te onderscheiden:
Type I - Koning Willem III met hangsnor
Type II - Koning Willem III met krijgshaftige snor met rechte punten.
Voorts valt de navolgende onderverdeling te maken:
Type I, 1e emissie (1869), model A
Type I, 1e emissie (1869), model B
Type I, 2e emissie (1873), model A
Type I, 2e emissie (1873), model B
Type I, 2e emissie (1873), model C

Type II, 1e emissie (± 1900), model A
Type II, 1e emissie (± 1900), model B
Type II, 1e emissie (± 1900), model C
Type II, 1e emissie (± 1900), model D
Type II, 1e emissie (± 1900), model E
Type II, 2e emissie (1942)
Type II, 3e emissie (1948).

De verschillen tussen bovengenoemde emissies en modellen zullen wij trachten hierna uiteen te zetten.

Type I (Koning Willem III met hangsnor)

1e emissie, model A:
- Grote eikels in de krans
- Eén lege dop, vlak boven de linker kruisarm.
- Omschrift in grote letters, i en j duidelijk gescheiden terwijl aan de j een 'stekel' zit (zie fig. 1), de v bevindt zich midden onder de gestyleerde W op de bovenste kruisarm.
- Punt achter de tekst.

1e emissie, model B:
- Gelijk aan model A, met als verschillen:
- Geen lege doppen, ook niet boven linker kruisarm.
- Geen punt achter de tekst.

2e emissie, model A;
- Kleinere eikels in de krans dan bij 1e emissie
- Drie lege doppen, één boven linker kruisarm, één onder linker kruisarm, één rechts van onderste kruisarm.
- Omschrift in kleinere letters dan 1e emissie,

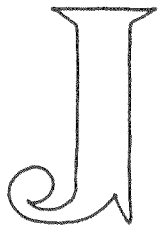

Fig. 1: De j met 'stekel'.

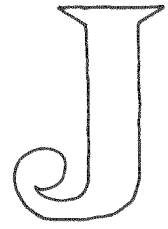

Fig. 2: De j zonder 'stekel'.

i en j aan elkaar en j met een 'stekel' (zie fig. 1), de v bevindt zich midden onder de gestyleerde W op de bovenste kruisarm.
- Punt achter de tekst.

2e emissie, model B:
- Gelijk aan model A, met als verschillen:
- Vier lege doppen, één boven linker kruisarm, één onder linker kruisarm, één rechts van onderste kruisarm en één rechts van bovenste kruisarm.

2e emissie, model C:
- Gelijk aan model B, met als verschillen:
- i en j los van elkaar en j zonder 'stekel' (zie fig. 2), de v bevindt zich onder de linker krul van de gestyleerde W op de bovenste kruisarm.

Type II (Koning Willem III met krijgshaftige snor en zeer kleine eikeltjes in de krans rond het medaljon)

1e emissie, model A:
- De onderste punt van het halsafsnede bevindt zich links ten opzichte van de gesp.
- Koning Willem III heeft een rechte neus.
- Twee gaatjes in het doorgehaalde gedeelte.
- De eikenkrans heeft geen lege doppen.

1e emissie, model B:
- Gelijk aan model A, met als verschil:
- Geen gaatjes in het doorgehaalde gedeelte.

1e emissie, model C:
- De onderste punt van de halsafsnede bevindt zich rechts ten opzichte van de gesp, doch raakt deze niet.
- Koning Willem III heeft een bobbel op de neusbrug.
- Twee gaatjes in het doorgehaalde gedeelte.
- Drie lege doppen in de eikenkrans, één boven de linker kruisarm, één ter linker en één ter rechter zijde van de onderste kruisarm.

1e emissie, model D:
- Gelijk aan model C, met als verschil:
- Geen gaatjes in het doorgehaalde gedeelte.

1e emissie, model E:
- Gelijk aan model C, met als verschillen:
- De onderste punt van de halsafsnede raakt de gesp.
- De j die bij model C even groot is als de i, is bij model E kleiner.
- De eikenkrans vertoont geen lege doppen en de eikel links onder tegen de onderste kruisarm is verwijderd.

2e emissie, 1 model:
- Model Stokes, waarbij de naam STOKES op de achterzijde van de onderste kruisarm is ingeslagen.
- Afgeleid van model C doch veel grover en van andersoortig metaal.

3e emissie:
- Het onderzochte type (met de gesp TIMOR 1942) is identiek aan model C.

RECTIFICATIE

In de rubriek MILITARIADE in Mars et Historia 21e jaargang nummer 1, jan/febr 1987 is op blz. 4 in de 2e kolom 12e regels een fout geslopen. Het artikel over het verzamelen van militaria in SAM nr. 23 is namelijk van de hand van de voorzitter van de stichting Samenwerkende Militaria Verzamelaars, de heer P.A. Vermeulen. Onze excuses voor de naamsverwisseling!
In dezelfde uitgave van *'Mars et Historia'* komt in de 12e opgave van wijziging en aanvulling op de ledenlijst in de rubriek *'opgezegd'* de naam P.A. Vermeulen voor. Dit betekent niet dat de heer Vermeulen geen belang meer zou stellen in Mars et Historia, integendeel! Per 1 januari 1986 werd de stichting SMV lid van onze vereniging (3e opgave van wijziging opgenomen in Mars nr. 6/1985, nov./dec. 1985) en aangezien dit een doublure in het lidmaatschap *betekende is het lidmaatschap onder eigen* naam vervallen. Als voozitter van SMV blijft hij echter ons blad *'Mars et Historia'* ontvangen en met onze vereniging in contact.

DE LAATSTE SMV-RUILBEURS OP DE BUSSUMSE LOKATIE zal worden gehouden op **zondag 10 mei a.s. van 11.00 tot ca. 16.30 uur** in de Raadhuiskelder 1), Brinklaan 35. De toegangsprijs is *f* 2,50 per persoon, kinderen onder de tien jaar en onder geleide gratis. De bar voor drankjes en hapjes is de gehele dag geopend en er is voldoende parkeerruimte aanwezig.
Alle leden van *'Mars et Historia'* en hun introducé(e)s zijn van harte welkom.
Ook op deze bijeenkomst is ruilen niet het enige doel van de samenkomst. Hebt u niets te ruilen? Kom dan toch, want er zijn ook handelaars aanwezig die militaria te koop aanbieden.
Voor aanmelding expositie en/of nadere informatie verzoeke telefonisch contact op te nemen, tel.: 02152-64469, uitsluitend in de avonduren.

1) De ruilbeurs van 12 juli 1987 zal worden gehouden in Sportcentrum *'De Bun'*, Bovenweg 5 te Huizen (NH).

BOUTIQUE DE LA GRANDE ARMÉE

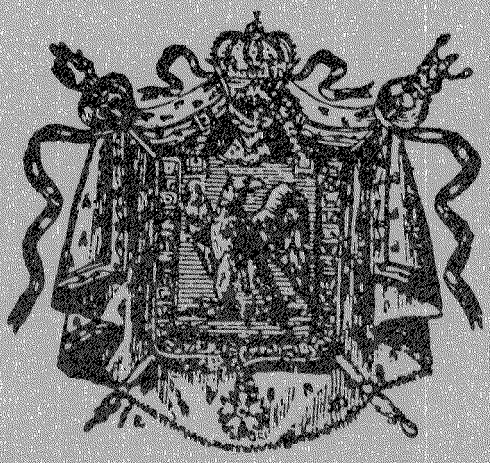

Het adres voor Historische Militaire en Civiele figuren, boeken, prenten, tijdschriften, wargame en alle verdere informatie op dit gebied.

geopend
Woensdag t/m Zaterdag
10.00 - 18.00 uur

W. C. J. EN I. S. SCHOPPEN

Willem de Zwijgerlaan 120
2582 EV Den Haag
Holland
Tel 070-541039

Balistr

Heydfield

Empire Stol
Vlg

DE DONDERBUS

Inkoop Verkoop Ruil

Antieke wapens, Orden, Militaria, Uniformen, Uitrustingsstukken, Documentatie Eerste en Tweede Wereldoorlog. Aankopen van gehele verzamelingen.

Adres: Oostzeedijk beneden 231 A
3061 VW Rotterdam.
Geopend vrijdag 19-21 uur,
zaterdag 10-18 uur.
Telefoon: 010-4140267
01862-2338
3274 ZJ Blaaksedijk - NL